

Masarykova univerzita
Ekonomicko-správní fakulta

Studijní obor: Regionální rozvoj a správa

MEZINÁRODNÍ FORMY SPOLUPRÁCE V OBLASTI OCHRANY A REGENERACE KULTURNÍCH HODNOT

The International Means of Cooperation in the Field of Preservation
and Regeneration of the Cultural Values

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:
Ing. arch. Lea VOJTOVÁ, Ph.D.

Autor:
Václav HROMADA

Brno, červen 2008

Jméno a příjmení autora: Václav Hromada
Název bakalářské práce: Mezinárodní formy spolupráce v oblasti ochrany a regenerace kulturních hodnot
Název práce v angličtině: The International Means of Cooperation in the Field of Preservation and Regeneration of the Cultural Values
Katedra: regionální ekonomie a správy
Vedoucí bakalářské práce: Ing. arch. Lea VOJTOVÁ, Ph.D.
Rok obhajoby: 2008

Anotace

Bakalářská práce „Mezinárodní formy spolupráce v oblasti ochrany a regenerace kulturních hodnot“ je zaměřena na popis a rozbor nejdůležitějších mezinárodních organizací a jejich aktivit v oblasti péče o kulturní hodnoty. Práce charakterizuje významné dokumenty těchto organizací a popisuje jimi realizované systémy finanční a jiné podpory na ochranu kulturního dědictví, zejména s ohledem na jejich využívání v ČR. V poslední části je souhrnně zhodnocen současný stav mezinárodní spolupráce, jeho negativa, pozitiva a příležitosti do budoucna a stanoveny zásady, jak těchto příležitostí využít v prostředí ČR.

Annotation

Bachelor's thesis „The International Means of Cooperation in the Field of Preservation and Regeneration of the Cultural Values“ describes and analyzes the most important international organisations and their activities in the field of conservation of cultural values. Thesis characterises significant documents of these organisations and describes systems of financial and other support for cultural heritage that are carried out by them, chiefly in relation to the application in the Czech republic. The last part includes overall evaluation of the current condition of the international cooperation, its negatives, positives and opportunities for the future and determines principles for utilization of these opportunities in the Czech background.

Klíčová slova

Kultura, kulturní hodnota, mezinárodní spolupráce, památky, UNESCO, světové dědictví

Keywords

Culture, cultural value, international cooperation, sights, UNESCO, world heritage

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Mezinárodní formy spolupráce v oblasti ochrany a regenerace kulturních hodnot* vypracoval samostatně pod vedením Ing. arch. Ley Vojtové, PhD. a uvedl v ní všechny použité literární a jiné odborné zdroje v souladu s právními předpisy, vnitřními předpisy Masarykovy univerzity a vnitřními akty řízení Masarykovy univerzity a Ekonomicko-správní fakulty MU.

V Brně dne 30. června 2008

---

vlastnoruční podpis autora

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Ing. arch. Lee Vojtové, PhD. Za cenné rady a připomínky, kterými přispěla k vypracování této práce. Dále bych rád poděkoval panu Ing. arch. Luboru Herzánovi z odboru rozvoje a investic Městského úřadu v Třebíči za konzultaci a poskytnutí užitečných podkladů pro praktickou část této práce.

OBSAH

ÚVOD	7
1 KULTURA, KULTURNÍ HODNOTY A VÝZNAM JEJICH ZACHOVÁVÁNÍ	8
1.1 POJETÍ KULTURY	8
1.2 VYMEZENÍ ODVOZENÝCH POJMŮ	9
1.2.1 Kulturní hodnota	9
1.2.2 Kulturní statek	10
1.2.3 Kulturní (historická) památka	10
1.2.4 Kulturní dědictví	11
1.2.5 Památková péče	12
1.3 VÝZNAM PÉČE O KULTURNÍ DĚDICTVÍ	13
1.3.1 Obecná potřeba památkové péče	13
1.3.2 Potřeba mezinárodní spolupráce v památkové péči	13
1.4 HISTORICKÝ VÝVOJ PÉČE O KULTURNÍ DĚDICTVÍ V MEZINÁRODNÍCH SOUVISLOSTECH	14
2 SOUČASNÉ INSTITUCIONÁLNÍ A LEGISLATIVNÍ ZABEZPEČENÍ MEZINÁRODNÍ PÉČE O KULTURNÍ DĚDICTVÍ	16
2.1 UNESCO	16
2.1.1 Historie	16
2.1.2 Nejdůležitější přijaté úmluvy z oblasti péče o kulturní dědictví	17
2.1.3 Nejvyšší řídicí orgány UNESCO	19
2.1.4 Orgány a poradní organizace péče o světové dědictví	19
2.1.5 Seznam světového kulturního a přírodního dědictví	24
2.2 RADA EVROPY	27
2.3 EVROPSKÁ UNIE	29
2.3.1 Kulturní politika EU	29
2.3.2 Strukturální politika EU	30
2.3.3 Rozvoj venkova	30
2.3.4 Legislativní opatření	31
3 ZAPOJENÍ ČR V SYSTÉMU MEZINÁRODNÍ PÉČE O KULTURNÍ DĚDICTVÍ	32
3.1 ČR A UNESCO	32
3.1.1 Památky ČR na Seznamu světového dědictví	33
3.1.2 Památky ČR na indikativním seznamu	34
3.1.3 Podpora pro památky UNESCO	34
3.2 ČR A RADA EVROPY	35
3.3 BILATERÁLNÍ MEZINÁRODNÍ SMLOUVY	35
4 SYSTÉMY DOTAČNÍCH POLITIK MEZINÁRODNÍCH INSTITUCÍ A MOŽNOSTI ČERPÁNÍ V ČR	36
4.1 DOTAČNÍ SYSTÉMY EU	36
4.1.1 Strukturální fondy	36
4.1.2 Program Culture	38
4.2 FINANČNÍ MECHANISMY EHP A NORSKA	39
4.3 FOND SVĚTOVÉHO DĚDICTVÍ UNESCO	40
5 PRAKTICKÝ VÝKON MEZINÁRODNÍ PÉČE NA PŘÍKLADU MĚSTA TŘEBÍČE A JEHO PAMÁTEK NA SEZNAMU SVĚTOVÉHO DĚDICTVÍ UNESCO	41
5.1 HISTORICKÉ SOUVISLOSTI	41
5.2 OKOLNOSTI ZÁPISU	42
5.3 DŮSLEDKY ZÁPISU	42
5.4 DALŠÍ FORMY PODPORY	43
6 ZHODNOCENÍ SOUČASNÉHO STAVU MEZINÁRODNÍ PÉČE O KULTURNÍ DĚDICTVÍ	44
6.1 KLADY SOUČASNÉHO STAVU A PŘÍLEŽITOSTI PRO BUDOUCNOST	44
6.2 ZÁPORY SOUČASNÉHO STAVU A HROZBY PRO BUDOUCNOST	45
6.3 TABULKA SWOT	46

6.4	ZÁSADY PRO ČR.....	47
ZÁVĚR		49
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....		50
SEZNAM TABULEK, BOXŮ A GRAFŮ		53
SEZNAM PŘÍLOH		54
PŘÍLOHA A: GEOGRAFICKÉ ROZLOŽENÍ OBJEKTŮ ZAPSANÝCH V SEZNAMU SVĚTOVÉHO DĚDICTVÍ UNESCO A KARTOGRAM POČTU ZAPSANÝCH OBJEKTŮ PODLE ZEMÍ		
PŘÍLOHA B: PAMÁTKY ČR ZAPSANÉ V SEZNAMU SVĚTOVÉHO DĚDICTVÍ UNESCO (ROZMÍSTĚNÍ A FOTOGRAFIE)		
PŘÍLOHA C: UMÍSTĚNÍ PAMÁTEK UNESCO V TŘEBÍČI		
PŘÍLOHA D: SEZNAM SVĚTOVÉHO DĚDICTVÍ V NEBEZPEČÍ (GRAF A MAPA)		
PŘÍLOHA E: HLAVNÍ FAKTORY OHROŽENÍ OBJEKTŮ ZE SEZNAMU SVĚTOVÉHO DĚDICTVÍ		

ÚVOD

Téma z oblasti kultury a kulturních hodnot jsem si pro svou práci zvolil proto, že je to problematika, o kterou se velmi zajímám a jsem přesvědčen o jejím naprosto zásadním celospolečenském významu. Ve svých volnočasových aktivitách se v kultuře rovněž aktivně angažuji. Oblastí mého intenzivního zájmu je i mezinárodní dění, které se ve vymezení tématu této práce rovněž odráží.

Téma ochrany a regenerace kulturních hodnot z mezinárodního hlediska v sobě implicitně snoubí důležité rysy dnešní společnosti nového tisíciletí. Je to především kontrast současného dynamického životního stylu globální společnosti na jedné straně a potřeba kulturního rozjímání, sebevzdělávání a osvěty na straně druhé. Kulturní hodnoty slouží právě k uspokojování těchto „vyšších“ potřeb. Jejich uchovávání v režimu liberálního trhu by bylo problematické a nevedlo by k optimálním výsledkům. Je tedy nutné zavedení vhodných institucionálních nástrojů k jejich ochraně a péči o ně, jejichž správné využití pak stimuluje uspokojování kulturních potřeb i s pomocí tržních sil. Správnému nastavení a využívání těchto nástrojů péče o kulturní hodnoty pak významným způsobem napomáhá mezinárodní dialog a spolupráce. A právě o jejich formách pojednává tato práce.

Ovšem co jsou to vlastně kulturní hodnoty? Toto sousloví je složeno ze dvou částí, přičemž vymezení ani jedné z nich není zdaleka jednoznačné. Proto je úvodní část práce věnována prozkoumání především pojmu kultury a jeho možných pojetí a také pojmů s kulturou souvisejícím, čímž je vytvořen terminologický základ k pozvolnému přechodu k hlavnímu tématu tohoto textu, tedy k charakteristice mezinárodních forem spolupráce v oblasti ochrany a regenerace kulturních hodnot.

Práce je zaměřena zejména na kulturní hodnoty v podobě nemovitých kulturních památek tvořící kulturní dědictví a to z toho důvodu, že je tato kulturní kategorie pro odvětví regionálního rozvoje a regionálního hospodářství nejrelevantnější. Není však jediná, a proto se práce v omezené míře dotýká i dalších forem kulturních projevů.

Institucionální zajištění mezinárodní spolupráce v ochraně a péči o kulturní hodnoty (zejména v podobě památek) je reprezentováno především organizacemi UNESCO, Radou Evropy a Evropskou unií. Těmto organizacím je zde tedy věnováno nejvíce prostoru, jsou rozebrány jejich hlavní aktivity dotýkající se kulturních hodnot a zvláštní pozornost je upínána na jejich interakci s Českou republikou.

Cílem této práce je tedy charakterizovat strukturu mezinárodních forem spolupráce v oblasti péče o kulturní hodnoty a mezinárodní instituce, které tuto spolupráci zajišťují, sumarizovat činnost organizací v podobě analýzy vydaných dokumentů a realizovaných programů s ohledem na jejich působnost pro Českou republiku, vyhodnotit současný stav mezinárodní spolupráce a jeho možný budoucí vývoj a stanovit zásady pro účinné využívání mezinárodní spolupráce v ČR.

Při zpracování budu využívat svých vědomostí a znalostí získaných během mého studia, analýzy poznatků shromážděných studiem dostupných podkladů a rešerší literatury k tématu a vlastních konkluzivních závěrů, ke kterým jsem při této činnosti dospěl.

1 KULTURA, KULTURNÍ HODNOTY A VÝZNAM JEJICH ZACHOVÁVÁNÍ

Tato kapitola tvoří obecný úvod do problematiky kultury a kulturních hodnot. Pokouší se vymezit základní pojmy z oblasti kultury a jejího zachovávání, nastínit principy, význam a důležitost současné péče o kulturní dědictví založené na dlouhodobém historickém vývoji památkové péče a tím tvoří výchozí bod pro další kapitoly, které jsou již plně věnovány rozboru ochrany a regenerace kulturního dědictví v mezinárodním měřítku.

1.1 Pojetí kultury

Kultura patří mezi nejobtížněji definovatelné pojmy vůbec. Definicí existuje obrovské množství a rozhodně ne vždy přiřazují tomuto pojmu jednotný obsah. Jako příklad uvedu uznávanou definici kultury, se kterou přišlo v roce 2001 UNESCO¹. Podle ní se za kulturu považuje „*soubor distinktivních duchovních a hmotných, intelektuálních i citových rysů, které charakterizují společnost nebo společenskou skupinu, a který zahrnuje vedle umění a písemnictví také způsoby života, způsoby soužití, hodnotové systémy, tradice a přesvědčení*“².

Slovo kultura se objevuje ve slovníku laiků i odborníků v mnoha významech a situacích a v souvislosti s mnoha obory lidské aktivity. Často se intuitivně předpokládá, že kultura bude spadat do určité kategorie společenských věd, nicméně „svou“ kulturu mají i přírodní vědy jako biologie, chemie či zemědělství. Se zemědělstvím je navíc spjat původní význam kultury jako výraz pro pěstování, resp. zušlechťování užitkových plodin (z latinského základu „*colere*“, pěstovat). Jako metaforu pro „zušlechťování ducha“ je poté poprvé použil Cicero a zavedl tak jedno ze současných možných chápání kultury, ve smyslu umění a jeho forem.

Specifické a zcela odlišné pojetí kultury přináší filozofický směr evoluční ontologie, na níž je odborníkem brněnský filozof Šmajš. Ten pojímá kulturu jako strukturu všech hmotných i duchovních výsledků lidské činnosti, vývojem posledních desetiletí postupně transformovanou do podoby globální technické civilizace. Tuto „kulturu“ staví do ostrého existenčního protikladu s pozemskou „přírodou“, tedy přirozeným řádem biosféry. Dle jeho názoru kultura přivedla svým nepřirozeným vývojem přírodu do nerovnováhy, která je dlouhodobě neudržitelná a je tedy základem současné globální ekologické krize, která při nezměněném vývoji bez může globální lidskou kulturu přivést až k zániku.³

Je zřejmé, že se kultura dá skutečně chápat z různých hledisek a je tedy velmi složitým fenoménem zasahujícím do nesčetného množství lidských aktivit. Z hlediska vymezení tématu práce se zaměříme jen na společenskovední pojetí, které sice nelze jednoznačně objektivizovat, ale pro potřeby práce jej bude nutné kategorizovat.

Jako vhodná se jeví kategorizace kulturního sektoru, používaná organizací UNESCO:

¹ Organizace Spojených národů pro výchovu vědu a kulturu. Podrobněji viz oddíl 2.1

² Definice je uvedena v preambuli dokumentu Všeobecná deklarace UNESCO o kulturní diverzitě.

³ ŠMAJŠ, J. *Ohrozená kultura*. Banská Bystrica: PRO, 2006.

Tabulka 1: Kategorie kultury podle UNESCO⁴

Č.	Název
0	KULTURNÍ DĚDICTVÍ
0.1	<i>Historické památky</i>
0.2	<i>Archeologické dědictví</i>
0.3	<i>Muzeologické dědictví</i>
0.4	<i>Archivy</i>
0.5	<i>Ostatní formy kulturního dědictví</i>
1	TISKY A LITERATURA
2	HUDBA
3	PERFORMING ARTS
2/3	SPOLEČNÉ VÝSTUPY AUDIO A AUDIOVIZUÁLNÍ NAHRÁVKY
4	VIZUÁLNÍ UMĚNÍ
5	AUDIOVIZUÁLNÍ MÉDIA
6	ROZHLAS A TV
6/7	VIDEO
7	SOCIO-KULTURNÍ AKTIVITY
8	SPORT A HRY
9	PROSTŘEDÍ A PŘÍRODA

Zdroj: L.DOHNALOVÁ: *Stratifikace pojmu kultura – UNESCO*.

Kategorizace UNESCO je jen jednou z mnoha možných členění a je zaměřena pouze na kulturní statky a služby. Širší členění by mohlo obsahovat i „vyšší“ kulturní podmnnožiny jako jazyk, náboženství, tradice apod.

Tato práce se zabývá především oblastí kulturního dědictví, jmenovitě nemovitými kulturními památkami a podmínkami jejich ochrany a regenerace v mezinárodním měřítku. Protože se však jednotlivé kulturní sféry v různých souvislostech prolínají, budou okrajově zmiňovány i jiné oblasti kultury, které v sobě nesou určité kulturní hodnoty, např. movité kulturní statky, archeologické dědictví, přírodní dědictví ale i kulturní události a akce.

1.2 Vymezení odvozených pojmů

Stejně jako existuje nejednoznačné vymezení kultury, tak lze chápat různými způsoby i některé pojmy s ní související. Legislativní a mezinárodní definice nejsou jednotné a to platí i pro jejich vymezování v praxi památkové péče. Památkářský teoretik Hájek konstatuje nemilý fakt, že „problém čistoty pojmů v péči o kulturní dědictví je takřka katastrofálně zanedbán, nebo spíše na něj bylo všeobecně rezignováno“.⁵

1.2.1 Kulturní hodnota

Obsah kulturní hodnoty může být trojí. Zaprvé je pojem vyjádřen jako obsah všeho, co nás obklopuje a ovlivňuje (mnohdy automaticky a nevědomky) naše vnímání a jednání, zejména vůči okolí. Je to součást našeho životního stylu a prostředí kolem nás.⁶

Druhý přístup uvažuje kulturní hodnotu jako imanentní vlastnost kulturních statků, služeb a dalších projevů, jako výsledků tvůrčích sil lidí, která přispívá ke kultivaci a rozvoji lidské osobnosti a ducha. Velikost této hodnoty může být umocněna stářím objektu či jeho uměleckým, estetickým nebo vědeckým významem.

⁴ Kategorie 1-9 obsahují další podkategorie, například kategorie 3 obsahuje „Divadlo“, „Tanec“; kategorie 4 „Malbu“, „Sochařství“, „Grafiku“ atd. Tyto podkategorie však nejsou pro potřeby práce natolik podstatné.

⁵ HÁJEK, T. *Zánik a vznik památkových péčí*. Praha: Epoque, 2005, s. 95.

⁶ VOJTOVÁ, L. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*. Brno: MU, 2006, s. 18.

Třetí, nejpraktičtější přístup charakterizuje kulturní hodnoty jako komplex hmotných a nehmotných prvků (v podstatě souhrn kulturních statků), které vznikly postupným vývojem osídlení, tradic plynoucích z charakteru místa a na místo vázaných. Jsou to trvalé hodnoty, které se vyvíjí a mění a jejich soubor tvoří jedinečný a neopakovatelný obraz území (sídla) a obyvatelstvo se s nimi více či méně identifikuje. Jsou nositeli kulturních tradic, zdrojem inspirace současné i budoucích generací, ovlivňují společenské soužití obyvatel a přispívají ke zvyšování atraktivity funkčního využití a ekonomického potenciálu území.⁷

1.2.2 Kulturní statek

Kulturní statek je hmotný předmět, movitý nebo nemovitý, který v sobě nese kulturní hodnotu. Podle rozdílného chápání kulturní hodnoty lze analogicky rozdílně chápat i kulturní statky.

Jednotlivé mezinárodní i vnitrostátní legislativní nástroje z oblasti ochrany kulturních hodnot mají pro své účely většinou vytvořeny vlastní definice kulturních statků, jako příklad uveďme definici z článku 1 *Úmluvy na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu*, dokumentu UNESCO z roku 1954.

BOX 1: Příklad vymezení kulturních statků

Za kulturní statky se pro účely této Úmluvy považují nezávisle na jejich původu nebo vlastníkovi:

- a) statky movité i nemovité, které mají velkou důležitost pro kulturní dědictví národů, jako památky architektonické, umělecké nebo historické, a to náboženské i světské; archeologická naleziště, stavební celky, které samy o sobě jsou historicky nebo umělecky zajímavé; umělecká díla, rukopisy, knihy nebo jiné předměty významu uměleckého, historického nebo archeologického; jakož i vědecké sbírky a důležité sbírky knih, archiválií nebo reprodukcí statků výše uvedených;
- b) budovy, jichž hlavním a skutečným určením jest uchování a vystavování movitých kulturních statků vymezených v bodě a), jako musea, velké knihovny, archivy, jakož i kryty určené za ozbrojeného konfliktu pro úschovu movitých kulturních statků vymezených v bodě a);
- c) střediska zahrnující značný počet kulturních statků, jež jsou vymezeny v bodech a) a b), řečená "střediska kulturních památek"

Zdroj: Vyhláška č. 94/1958 Sb., o *Úmluvě na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu*.

1.2.3 Kulturní (historická) památka

Kulturní památky jsou kulturní statky, jejichž charakteristickou vlastností je jejich vytvoření v minulosti – proto jsou často označovány přízviskem historické. Obecně jsou to tedy díla lidských rukou nebo přírody, jež byla vytvořena v minulosti a dnešku ji připomínají.⁸ Jsou prostředkem k vytvoření náladových hodnot, svědkové stálého rozvoje lidstva, charakterizované hodnotou stárí.⁹

Příkladem legislativní definice může být česká úprava v § 2 *zákona č. 20/1987, o státní památkové péči*, ve znění pozdějších předpisů:

⁷ VOJTOVÁ, L. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*. Brno: MU, 2006, s. 18.

⁸ HÁJEK, T. *Zánik a vznik památkových péčí*. Praha: Epocha, 2005, s. 31.

⁹ HUBEL, A. *Alois Riegl, Georg Dehio a pojem památky kolem roku 1900*. Citováno z HÁJEK, T. *Zánik a vznik památkových péčí*. Praha: Epocha, 2005, s. 77.

BOX 2: Příklad vymezení kulturních památek

- 1) Za kulturní památky podle tohoto zákona prohlašuje ministerstvo kultury České republiky (dále jen „ministerstvo kultury“) nemovitě a movitě věci, popřípadě jejich soubory,
  - a) které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, jako projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty revoluční, historické, umělecké, vědecké a technické,
  - b) které mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem.
- 2) Soubory věcí podle odstavce 1 se prohlašují za kulturní památky, i když některé věci v nich nejsou kulturními památkami.

Zdroj: § 2 Zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči

1.2.4 Kulturní dědictví

Kulturní dědictví představuje různě široký soubor kulturních památek. Jde o pojem, který se začal běžně používat především po přijetí přelomového dokumentu UNESCO *Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví* v roce 1972. Podle článku 1 Úmluvy jsou za kulturní dědictví považovány:

- **památníky**, tj. architektonická díla, díla monumentálního sochařství a malířství, prvky či struktury archeologické povahy, nápisy, jeskynní obydlí a kombinace prvků, jež mají výjimečnou světovou hodnotu z hlediska dějin, umění či vědy;
- **skupiny budov**, tj. skupiny oddělených či spojených budov, které mají z důvodu své architektury, stejnorodosti či umístění v krajině výjimečnou světovou hodnotu z hlediska dějin, umění či vědy;
- **lokality**, tj. výtvořiny člověka či kombinovaná díla přírody a člověka a oblasti zahrnující místa archeologických nálezů mající výjimečnou světovou hodnotu z dějinného, estetického, etnologického či antropologického hlediska.¹⁰

Úmluva odděleně vymezuje také „přírodní dědictví“¹¹ a to jako:

- **přírodní jevy** tvořené fyzickými a biologickými útvary nebo skupinami takovýchto útvarů, jež mají výjimečnou světovou hodnotu z estetického či vědeckého hlediska;
- **geologické a fyziografické útvary** a přesně vymezené oblasti, které tvoří místo přirozeného výskytu ohrožených druhů zvířat a rostlin výjimečné světové hodnoty z hlediska vědy či péče o zachování přírody;
- **přírodní lokality**, či přesně vymezené přírodní oblasti světové hodnoty z hlediska vědy, péče o zachování přírody nebo přírodní krásy.¹²

Obecně můžeme říci, že kulturní dědictví představuje určitý soubor kulturních (a přírodních) památek na různé úrovni – regionální, národní, světové kulturní dědictví.

Mezinárodní terminologie zná rovněž pojem „architektonické dědictví“, který můžeme vymezit jako určitou podmnožinu kulturního dědictví. Jedna z možných definic je obsažena v Úmluvě o ochraně architektonického dědictví Evropy, dokumentu Rady Evropy z roku 1985.

¹⁰ Čl. 1 Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví

¹¹ Všeobecný nesoulad v pojmovologii je patrný i při rozlišování mezi kulturním a přírodním dědictvím. Často se přírodní dědictví chápe jako součást kulturního dědictví. Tak je koncipována i tato práce, kdy se pod pojmem kulturní dědictví většinou zároveň myslí i přírodní dědictví. Na druhou stranu odděleně tyto dva pojmy vnímá nejen Úmluva, ale i český právní řád, který má na ochranu přírodního dědictví samostatný předpis - zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny v platném znění.

¹² Čl. 2 Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví

BOX 3: Architektonické dědictví

Pro účely této Úmluvy se výrazem „architektonické dědictví“ rozumí následující nemovité statky:

1. památky: všechny budovy a konstrukce pozoruhodné svým historickým, archeologickým, uměleckým, vědeckým, společenským nebo technickým významem, včetně jejich vestavěného zařízení a výbavy,
2. architektonické soubory: homogenní skupiny městských nebo venkovských budov pozoruhodné svým historickým, archeologickým, uměleckým, vědeckým, společenským nebo technickým významem, které jsou navzájem dostatečně spojitě, aby představovaly topograficky vymezitelné jednotky,
3. místa: kombinovaná díla člověka a přírody, jimiž jsou oblasti částečně zastavěné a dostatečně charakteristické a homogenní, aby byly topograficky vymezitelnými jednotkami, která jsou pozoruhodná svým historickým, archeologickým, uměleckým, vědeckým, společenským nebo technickým významem.

Zdroj: Článek 1 Úmluvy o ochraně architektonického dědictví Evropy

Specifickou skupinu kulturního dědictví dále tvoří „*industriální dědictví*“ jako souhrn technických památek, tj. výtvarů minulosti, které jsou dokladem technického pokroku a mají zároveň vysokou estetickou a trvalou hodnotu díla. Patří sem objekty a areály průmyslové a zemědělské výroby, báňská a těžební zařízení, mosty, nádraží, vodohospodářské objekty apod.¹³ Objekty tohoto dědictví často dodnes slouží hospodářským účelům. Mezinárodně uznávané vymezení industriálního dědictví přinesla Charta industriálního dědictví z roku 2003.

BOX 4: Industriální dědictví

Industriální dědictví je tvořeno pozůstatky industriální kultury, které mají historickou, technologickou, sociální, architektonickou nebo vědeckou hodnotu. Jsou to různé stavby a strojní zařízení, dílny, továrny, mlýny, skladiště, obchody, doly, místa, kde se zpracovávají a čistí suroviny, a objekty, kde se vyrábí, přenáší a využívá energie. Patří sem i dopravní stavby a veškerá infrastruktura, místa mající vztah k průmyslu, včetně objektů sloužících k bydlení, bohoslužbě a vzdělávání.

Zdroj: Článek 1 Charty industriálního dědictví.

1.2.5 Památková péče

Památková péče (péče o památky, péče o kulturní dědictví) je institucionálně zajištěná historická, konkrétní a praktická činnost, představující veřejný zájem. Jde jí o soustavné směřování veřejného zájmu ke statkům, které jsou jí považovány za hodnotné.¹⁴ Je měřítkem kultury a vzdělanosti národa a představuje významný potenciál, který lze využít v řadě odvětví národního hospodářství.¹⁵

Základem památkové péče je zachování a rozvoj fyzické a duchovní podstaty děl vytvořených v minulosti.¹⁶ S tímto základním principem je skutečný obsah památkové péče spojen v mnohém dvou protichůdných přístupů, mezi kterými je vždy problematické, avšak zcela nutné najít rozumný kompromis. Prvním je *konzervace* (ochrana, zachování) památky, tzn. uchování památky v původním stavu (i s určitou mírou poškození) spočívající pouze v zamezení přístupu škodlivých vlivů k památce, a to bez jakýchkoli aktivních zásahů a úprav. Druhým je *regenerace* (revitalizace, rekonstrukce) památky, jež se naopak vyznačuje

¹³ VOJTOVÁ, L. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*. Brno: MU, 2006, s. 59.

¹⁴ HÁJEK, T. *Zánik a vznik památkových péčí*. Praha: Epoque, 2005, s. 52, 67 a 99.

¹⁵ VOJTOVÁ, L. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*. Brno: MU, 2006, s. 19.

¹⁶ HÁJEK, T. *Zánik a vznik památkových péčí*. Praha: Epoque, 2005, s. 141.

komplexní obnovou památky, tedy zásahy a změnami ve struktuře památky (často i jejího prostředí) s cílem obnovit či zvýšit její vlastní kulturní hodnotu.

1.3 Význam péče o kulturní dědictví

1.3.1 Obecná potřeba památkové péče

Proč chráníme kulturní památky? Předpokládá se, že je v zájmu většiny společnosti uchovávat drahocenné doklady minulosti a využívat je ke svému užitku v podobě kultivace a rozvoje lidské osobnosti a načerpání kulturních (historických, uměleckých a estetických) hodnot z památek. Památková péče je tedy prováděna v obecném, nadindividuálním, společenském, tedy veřejném zájmu. Z článku 27 Všeobecné deklarace lidských práv je možné dokonce usoudit, že právo na zajištěnou ochranu kulturního dědictví je základním lidským právem každého člověka:

- (1) *Každý má právo svobodně se účastnit kulturního života společnosti, užívat plodů umění a podílet se na vědeckém pokroku a jeho výtěžcích.*
- (2) *Každý má právo na ochranu morálních a materiálních zájmů, které vyplývají z jeho vědecké, literární nebo umělecké tvorby.¹⁷*

Přední český historik umění z počátku minulého století Max Dvořák vyjadřuje nutnost památkové péče slovy:

„Všechno, co bylo vytvořeno uměním, je drahocenný produkt a statek dějinného vývoje, jehož zachování je v zájmu společnosti, což ukládá každému jednotlivci, obcím a národům, církvi a státu určité povinnosti. Ty náležejí do okruhu povinností každého vzdělaného člověka.“¹⁸

Obecný význam památkové péče na národní úrovni výstižně formuluje také hlavní český památkářský právní předpis ve svém úvodním ustanovení. Kulturní památky charakterizuje jako nedílnou součást kulturního dědictví lidu, svědectví jeho dějin, významného činitele životního prostředí a nenahraditelné bohatství státu a vytyčuje si cíl vytvořit všestranné podmínky pro další prohlubování politickoorganizační a kulturně výchovné funkce státu při péči o kulturní památky, o jejich zachování, zpřístupňování a vhodné využívání, aby se podílely na rozvoji kultury, umění, vědy a vzdělávání, formování tradic a vlastenectví, na estetické výchově pracujících a tím přispívaly k dalšímu rozvoji společnosti.¹⁹

1.3.2 Potřeba mezinárodní spolupráce v památkové péči

S postupující globalizací a mezinárodní ekonomickou liberalizací s důrazem na soukromé vlastnictví a volný trh, poválečným sbližováním kultur v rámci integračních procesů (především evropských) a v neposlední řadě s vypořádáním se s válečnými ztrátami a zpusťšením značné části kulturních památek a jejich následnou obnovou v minulém století markantně vzrostl význam a nutnost koordinace národních památkových péčí pomocí mezinárodních institucionálních struktur.

¹⁷ Čl. 27 Všeobecné deklarace lidských práv.

¹⁸ DVOŘÁK, M. Katechismus památkové péče. Praha: Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, Praha, 1991, s. 12. Citováno z HÁJEK, T. *Zánik a vznik památkových péčí*. Praha: Epocha, 2005, s. 76; V současnosti by Dvořák do své teze jistě k povinovaným subjektům doplnil také mezinárodní organizace.

¹⁹ § 1 odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči (upraveno).

Spolupráce se neustále programově rozvíjí, týká se jak odborných metodických postupů, výměny odborných pracovníků, snahy o postupné sjednocování legislativních postupů, tak i spolupráce v oblasti managementu a marketingu cestovního ruchu.²⁰

Přestože současná podoba mezinárodní spolupráce v čele s aktivitami organizace UNESCO (někdy označovaná jako *globální památková péče*) s sebou nese mnoho negativních efektů, její vývoj a výsledky celkově prokazují prospěšnost a opodstatněnost mezinárodních dohod a institucí.²¹

1.4 Historický vývoj péče o kulturní dědictví v mezinárodních souvislostech

Počátek vzniku památkové péče v současném smyslu slova, tedy jako institucionálně zajištěné činnosti prováděné ve veřejném zájmu, se klade do období renesance, doby fascinované antikou a jejími památkami. Právě tehdy italské státy začaly klást první základy organizace péče o památky vydáváním nařízení s úsilím zachovat tyto památky a chránit je i do budoucna.²² Pokud se ovšem nad smyslem péče o kulturní dědictví zamyslíme v obecnější rovině, může se nám zdát, že zde musí existovat od počátku civilizace. Starost o kulturu patří neodmyslitelně do světónázoru člověka, je zcela běžným, ne-li rozhodujícím znakem kulturnosti a lidství.²³ Daleko před našim letopočtem můžeme vystopovat snahy o chránění kulturních statků v podobě sběratelství nebo v ochraně rituálních míst a náboženských artefaktů. Můžeme tedy říci, že v individuální sféře existuje památková péče stejně tak dlouho, jako existuje rozumný člověk, neboť je niterně spjata s jeho povahou. „Vzniká-li lidská civilizace, musí vzniknout prostředí, ve kterém takřka a priori působí myšlenky památkové péče.“²⁴

V dávné historii lze také spatřovat prvky podobné současné snaze zmapovat soubor nejvýznamnějších světových památek. Již ve 3. století př. n. l. sepsal Filon Byzantský *spis o sedmi dívech světa*, v němž popisuje dle jeho názoru největší architektonické skvosty té doby. Kritériem výběru mu byla monumentalita a jedinečnost staveb.²⁵ *Spis o sedmi dívech* je nejstarším soupisem nejvýznamnějších architektonických památek a můžeme jej s lehkým nadsazením připodobnit k dnešnímu Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO.²⁶

Velmi důležitou epochou ochrany, ale především rozkvětu evropského kulturního dědictví byla *éra antiky*. Po jejím pádu nastala temná doba barbarského umění, následovaná ve středověku obdobím románským a gotickým. Přelomová byla *perioda renesanční*, kdy byly položeny základy moderní památkové péče. Poté přišla epocha střídání uměleckých slohů, jejímž znakem byla jakási „slohová rivalita“. Památky starších období byly často záměrně ničeny, aby uvolnily místo památkám nového slohu, který se považoval za pokročilejší a „lepší“.

²⁰ VOJTOVÁ, L. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*. Brno: MU, 2006, s. 66.

²¹ Tamtéž.

²² HÁJEK, T. *Zánik a vznik památkových péčí*. Praha: Epoque, 2005, s. 22.

²³ Tamtéž, s. 12.

²⁴ Tamtéž, s. 68.

²⁵ ANDĚL, J. *Kulturní geografie*. Ústí n. L.: Fak. Ped. UJEP, 1998, s. 58.

²⁶ Jelikož šest z původních sedmi divů světa bylo již dávno zničeno, inicioval v roce 2007 švýcarsko-kanadský dobrodruh Bernard Weber celosvětovou anketu o volbu nových sedmi divů světa. Ty byly zvoleny na základě hlasů lidí z celého světa symbolicky dne 7.7.2007. Odborníci, včetně špiček UNESCO, se však od této aktivity distancovali.

Další přelom v památkové péči představovala *francouzská revoluce* a rok 1790, kdy se památková péče ve společnosti dále etablovala. Jakési „počítání ztrát“ ve francouzské revoluci²⁷ dalo vzniknout Komisi pro památky a inventarizaci nejdůležitějších památek. Taktéž ve Francii poté vznikl také jeden z prvních státních památkových zákonů.²⁸ Následně se inspirovaly další země Evropy.

V tomto období, až do začátku první světové války se v konceptu památkové péče prosazoval zejména konzervativní přístup bez aktivních zásahů do struktury památek. Zastáncem tohoto přístupu byl na přelomu století se svou teorií „*hodnoty stáří*“ také jeden z nejvýznamnějších památkářských teoretiků vůbec, rakouský historik umění Alois Riegl. Devastující dopady první a poté i druhé světové války však přinesly zásadní změnu. Zničená architektura natolik ztratila ze své hodnoty, že bylo potřeba přistoupit k rekonstrukcím a renovacím. Tím nastává významný kvalitativní posun v památkářské činnosti.

Protože zničující důsledky pro kulturu měly globální charakter, nastala nutnost přistoupit k mezinárodní spolupráci při obnově a další péči o kulturní památky.

V roce 1931 se v Aténách sešla **Mezinárodní konference památkových teoretiků a restaurátorů**, která přijala řadu myšlenek a zásad platných dodnes. Nejvýznamnější je zásada respektování historického a uměleckého díla jako celku, bez upřednostňování některé z etap výstavby (ukončení problému slohové rivality). Dále byly sjednoceny principy pro opravy zřícenin a pro nové stavby byla přijata zásada vycházet z charakteru místa. Vzniká pojem mezinárodní dědictví. Ze zásad, přijatých na této konferenci, vychází poté většina následných dokumentů mezinárodní ochrany památek.²⁹

V roce 1933 byla na *Mezinárodním kongresu moderní architektury (CIAM)*³⁰ přijata tzv. **Aténská charta**. Dokument stanovuje zásadní principy urbanismu – funkcionální využití měst, charakterizované čtyřmi oblastmi – bydlení, práce, rekreace, doprava. Dnes je již charta překonána novějšími dokumenty, vydanými po 2. sv. válce.³¹

Devastující globální dopady 2. světové války podnítily vznik mezinárodních organizací, jejímž prvotním cílem se stalo zabránit politickým dialogem opakování těchto hrůz. Především to byla OSN, pro oblast výchovy, vědy a kultury pak vznikla specializovaná organizace pod její patronací – UNESCO. Následující vývoj péče o kulturní dědictví v mezinárodním měřítku je spjat především s touto organizací, jejími vydanými dokumenty v této oblasti, podnětem k vytvoření odborných organizací, které se staly jejími poradními orgány a od 70. let taktéž globální péči o nejvýznamnější skvosty lidské civilizace. V Evropě měl pro péči o kulturní dědictví důležitý význam také vznik dvou evropských organizací – Rady Evropy, která ve vydaných úmluvách stanovila některé důležité zásady památkové péče a Evropské unie, která svými aktivitami rovněž zásadně ovlivňuje jak péči o kulturní dědictví, tak kulturní hodnoty obecně. Důkladně jsou tyto instituce a jejich poválečné aktivity v této oblasti rozebrány v následující kapitole.

---

²⁷ HÁJEK, T. *Zánik a vznik památkových péčí*. Praha: Epoque, 2005, s. 101.

²⁸ BALABÁNOVÁ, B. *Péče o kulturní hodnoty v ČR – problémy, východiska* (diplomová práce). Brno: ESF MU, 2007, s. 14.

²⁹ VOJTOVÁ, L. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*. Brno: MU, 2006, s. 67.

³⁰ Congrès International d'Architecture Moderne – organizace sdružující světově významné, pokrokově smýšlející architekty tehdejší doby.

³¹ VOJTOVÁ, L. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*. Brno: MU, 2006, s. 67.

2 SOUČASNÉ INSTITUCIONÁLNÍ A LEGISLATIVNÍ ZABEZPEČENÍ MEZINÁRODNÍ PÉČE O KULTURNÍ DĚDICTVÍ

Kapitola popisuje současný systém mezinárodní péče o kulturní dědictví, zejména z hlediska organizačního a legislativního. Snaží se charakterizovat nejdůležitější instituce, jimi vydané dokumenty a realizované aktivity, které tvoří základ dnešní struktury mezinárodní spolupráce v oblasti péče o kulturní dědictví.

2.1 UNESCO

Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) je specializovanou mezinárodní organizací OSN, jejímž základním cílem je utváření míru ve smýšlení lidí. Stejně jako celá OSN vznikla po druhé světové válce jako reakce na válečné hrůzy a snaží se zabránit jejich opakování. Preambule Ústavy UNESCO konstatuje: „*Vzhledem k tomu, že války se rodí v myslích lidí, je nutné v myslích lidí budovat efektivní zábrany válek.*“

Organizace sídlí v Paříži, má v současnosti 193 členů³² a funguje jako tvůrce myšlenek a standardů k posílení mezinárodní spolupráce v různých oblastech s etickou tematikou. Vytváří prostředí pro sdílení informací a znalostí a podporuje své členské státy při budování jejich lidských a institucionálních kapacit v odvětvích vzdělání, vědy, kultury a komunikace, přičemž respektuje společné hodnoty a důstojnost všech civilizací a kultur.³³

Oblasti činnosti organizace můžeme rozčlenit takto:³⁴

- Podpora mezinárodní intelektuální spolupráce, posilování míru a operativní pomoc členským státům
- Výchova a vzdělávání
- Ochrana lidských práv
- Společenské a jiné vědy
- Ochrana životního prostředí
- *Ochrana hmotného a nehmotného kulturního dědictví*
- Rozvoj komunikace a informatiky
- Další činnosti vyplývající z programů

2.1.1 Historie

UNESCO bylo založeno 16. 11. 1945 na ustavující konferenci v Londýně podpisem Ústavy UNESCO, jež vstoupila v platnost 4.12.1946. Mezi prvotní členy patřilo 44 států. Organizace měla představovat ztělesnění celosvětové kultury míru a snažit se upevňovat „intelektuální a morální solidaritu lidstva“.

Z hlediska ochrany kulturních hodnot byla prvním důležitým přijatým dokumentem v roce 1954 tzv. *Haagská konvence na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu*.

Mezinárodní aktivity v oblasti ochrany kulturních památek na vrcholové politické úrovni vyvolaly potřebu jejich odborného zajištění. K vytvoření mezinárodního odborného tělesa vedly dva *Mezinárodní kongresy architektů a techniků historických památek*, první

³² Říjen 2007.

³³ *About UNESCO* [online]. Dostupné na <<http://portal.unesco.org>>

³⁴ VOJTOVÁ, L. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*. Brno: MU, 2006, s. 69.

konaný roku 1957 v Paříži a zejména druhý v roce 1964 v Benátkách, kde bylo vydáno rozhodnutí o ustavení odborné organizace na ochranu nemovitých památek, na jehož základě vznikla roku 1965 *Mezinárodní rada pro památky a sídla ICOMOS*, která se stala poradním orgánem UNESCO. V Benátkách byl rovněž přijat zásadní dokument, tzv. *Benátská charta*, obsahující soustavu základních zásad péče o památky.

Nesmírně důležitým momentem bylo přijetí *Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví* v roce 1972, které znamenalo dramatický kvalitativní posun v přístupu UNESCO k mezinárodní koordinaci ochrany kulturního dědictví.

2.1.2 Nejdůležitější přijaté úmluvy z oblasti péče o kulturní dědictví

Jednou ze základních činností UNESCO je činnost normativní, tedy vydávání mezinárodních dokumentů, jejichž následná aplikace přispívá k ochraně kulturních památek. Vydává tři druhy dokumentů, které se liší stupněm právní závaznosti. Jsou to deklarace, doporučení a konvence. Ani jeden z druhů není přímo aplikovatelný, k tomu je zapotřebí, aby státy dokument přijaly jako součást svého právního řádu.

Deklarace (Declarations) s nejnižší účinností jsou morálními a politickými závazky pro členské státy, jejichž plnění je pouze na dobré víře států.

Doporučení (Recommendations) taktéž nemají právní sílu, ale vyvíjejí silnější nátlak na členské státy, aby přijaly určitý postoj nebo se zachovaly určitým způsobem.

Konvence (Conventions) – neboli úmluvy – jsou dohodami mezi dvěma a více státy, vyjadřují společnou vůli států k jejich plnění a po ratifikaci zakládají smluvním stranám povinnosti.³⁵

❑ **Úmluva na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu** (Convention on Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict), je první důležitou konvencí přijatou UNESCO na poli ochrany kulturních hodnot. Byla podepsána v Haagu 14. května 1954 a účinnosti nabyla 7. srpna 1956. Je známá rovněž pod označením *Haagská konvence*. Smluvní strany se v ní zavázaly, že již v době míru přijmou taková opatření, jimiž zabezpečí kulturní statky před ničivými vlivy válečného konfliktu a po jeho případném propuknutí se zdrží krádeží, zabavení, vandalismu a ničení kulturních statků. Byl zřízen mezinárodní registr, který obsahoval seznam památek, které této imunity požívají.³⁶ Podle úmluvy mají být tyto památky fyzicky příslušně označeny.³⁷ Dodržování úmluvy bylo a stále je problematickou záležitostí, například v souvislosti s konflikty v bývalé Jugoslávii, přestože byly k úmluvě přijaty již dva doplňující protokoly.

❑ **Úmluva o opatřeních k zákazu a zamezení nedovoleného dovozu, vývozu a převodu vlastnictví kulturních statků** (Convention on Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Cultural Property) byla podepsána v Paříži 14. listopadu 1970 s účinností od 24. dubna 1972. Upravuje problém nelegálního obchodu s movitým kulturním dědictvím. Stanoví, že každý stát musí vytvořit seznam kulturních statků, které nemohou být vyvezeny za jeho hranice, jelikož by se tak snížila hodnota národního kulturního bohatství. Zpříšňuje zahraniční obchod s kulturními statky tím, že kulturní statky určené k vývozu za hranice musí být opatřeny zvláštním certifikátem³⁸.

³⁵ Normative action [online]. Dostupné na <<http://portal.unesco.org>>

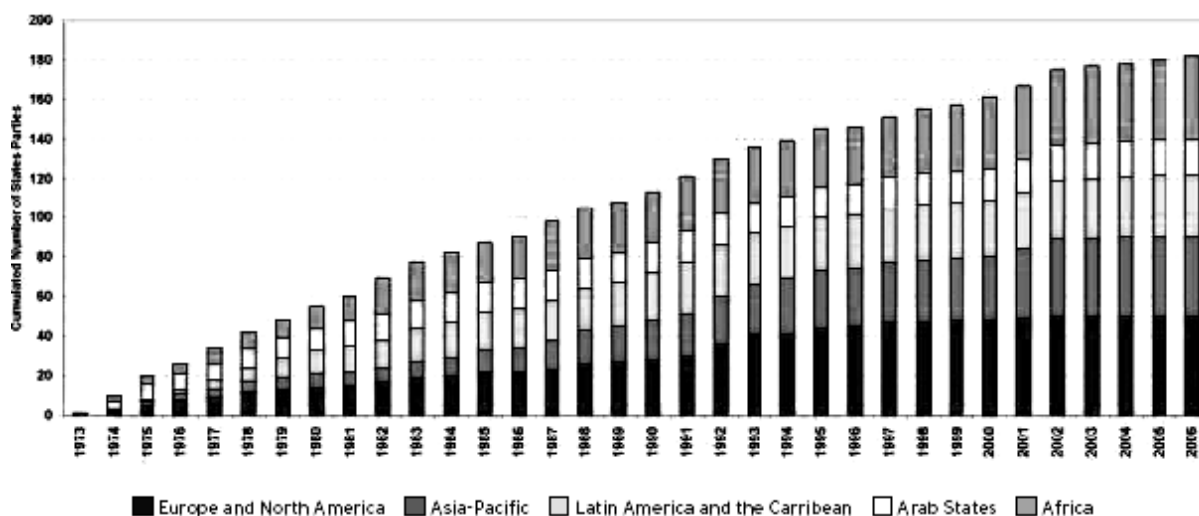
³⁶ VOJTOVÁ, L. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*. Brno: MU, 2006, s. 69.

³⁷ Poznávacím znakem má být dole zahrocený štít, úhlopříčně rozdělený na čtyři pole barvy modré a bílé.

³⁸ VOJTOVÁ, L. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*. Brno: MU, 2006, s. 70.

□ **Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví** (Convention on Protection of the World Cultural and Natural Heritage) byla přijata na pařížské konferenci UNESCO 16. listopadu 1972 (účinná od 17. prosince 1975) a je unikátním mezinárodním dokumentem, spojujícím v sobě zásady globální ochrany jak kulturního tak přírodního dědictví. Byla přijata v době světového napětí, které signalizovalo nedostatečnou míru ochrany světového kulturního a přírodního dědictví, kterému hrozilo z nejrůznějších příčin poškozování či ničení, což by s sebou neslo ztráty pro celý svět. Hlavní myšlenku úmluvy lze vyjádřit tezí „*kulturní dědictví každého je kulturním dědictvím všech.*“ Úmluvu v současnosti ratifikovalo již 185 zemí.³⁹

Graf 1: Počet členských států Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (1973-2006)

Zdroj: UNESCO: *World Heritage – Challenges for the Millenium*, 2007

Význam úmluvy spočívá v tom, že razantním způsobem změnila přístup k mezinárodní péči o kulturní dědictví a posunula ji na globální úroveň. Úmluva bere v potaz, že „ochrana kulturního dědictví na národní úrovni není často úplná kvůli rozsahu prostředků, jež vyžaduje, kvůli nedostatečným ekonomickým, vědeckým a technickým zdrojům zemí“⁴⁰ a vytváří proto nové zásady a prostředky kolektivní mezinárodní péče o toto dědictví za spolupráce mezinárodního společenství jako celku založené na principu solidarity.

Středobodem úmluvy je přesvědčení, že nejdůležitější památky světa je nutno podrobit režimu speciální péče, přičemž povinností států je takovýmto památkám na svém území tuto péči (v podobě označení, ochrany, zachování, prezentování a předávání budoucím generacím⁴¹) zajistit. Na základě Úmluvy se konstituoval *Výbor pro světové dědictví*, který je odpovědný za výběr nejvýznamnějších památek, vytvořil se *Seznam světového dědictví*, na něhož se tyto památky zapisují a dále *Fond světového dědictví*, z něhož se částečně financují programy péče o světové kulturní dědictví. O těchto třech subjektech, ustavených na základě této úmluvy je pojednáno v dalším textu.

□ Novějšími úmluvami UNESCO z oblasti zachování kulturních hodnot jsou **Úmluva o ochraně kulturního dědictví pod vodou** (Convention on Protection of the Underwater Cultural Heritage) z listopadu 2001, **Úmluva na ochranu nemateriálního kulturního**

³⁹ Listopad 2007.

⁴⁰ Preambule Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví.

⁴¹ Článek 4 Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví.

dědictví (Convention on Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) z října 2003 a dále **Úmluva o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturních projevů** (Convention on Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions) z října roku 2005.

2.1.3 Nejvyšší řídicí orgány UNESCO

Generální konference (General Conference) je vrcholným řídicím orgánem obecné agendy UNESCO. Skládá se ze zástupců všech členských a přidružených států. Schází se jednou za dva roky většinou na konci října. Konference se zúčastňují i pozorovatelé nečlenských států, mezivládních a nevládních organizací. Při rozhodování disponuje každý stát jedním hlasem, bez ohledu na jeho rozlohu nebo příspěvek do rozpočtu. Projednává se základní směřování politiky organizace, její program a rozpočet do dalšího konání generální konference.⁴² Na zasedání se přijímají mezinárodní dokumenty – deklarace, doporučení a mezinárodně závazné konvence (úmluvy).

Výkonná rada (Executive Board) má na starost všeobecné řízení organizace. Skládá se ze zástupců 58 členských států, volených Generální konferencí a schází se dvakrát ročně. Mezi její funkce patří příprava podkladů pro jednání Generální konference, příprava budoucích programů a následná kontrola výkonu rozhodnutí přijatých Generální konferencí a kontrola plnění rozpočtu.

Sekretariát (Secretariat) představuje decentralizovaný výkonný a servisní orgán UNESCO. Skládá se z Generálního ředitele⁴³ a asi 2100 zaměstnanců, z nichž více než 700 pracuje v 58 kancelářích UNESCO po celém světě.⁴⁴ Činnost generálního ředitele zahrnuje přípravu návrhů programu a rozpočtu organizace, zatímco zaměstnanci se starají o běžný chod organizace a realizaci programů a aktivit schválených na Generální konferenci.

Národní komise (National commissions) jsou velice významnými orgány, které zprostředkovávají komunikaci mezi orgány UNESCO (především sekretariátem) a členskými státy. Jsou to poradní orgány vlád členských zemí složené z politiků a odborníků z oblastí vědy a kultury. Rozvíjejí také spolupráci s občanskými sdruženími a soukromým sektorem.

2.1.4 Orgány a poradní organizace péče o světové dědictví

Výbor pro světové dědictví (World Heritage Committee) je mezivládní výbor pro ochranu kulturního a přírodního dědictví výjimečné světové hodnoty založený na základě článku 8 Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví. Je tvořen 21 členskými státy, volenými Generálním shromážděním na období šesti let.⁴⁵ Jako členy Výboru pak zvolené státy dosadí své zástupce odborně způsobilé v oblasti kulturního dědictví.

Hlavním úkolem Výboru je realizace Úmluvy, rozhodování o použití prostředků z Fondu světového dědictví a schvalování finanční pomoci na základě žádostí států. Spravuje taktéž Seznam světového dědictví a má vždy poslední slovo při rozhodnutí, zda na něj bude

⁴² *The Intergovernmental bodies that govern UNESCO* [online]. Dostupné na <<http://portal.unesco.org>>

⁴³ Od roku 1999 je Generálním ředitelem Japonec Koichiro Matsuura.

⁴⁴ *The executive branch of the Organization* [online]. Dostupné na <<http://portal.unesco.org>>

⁴⁵ Při poslední volbě v roce 2005 se ale všechny zvolené země rozhodly dobrovolně zkrátit své volební období na 4 roky, aby daly prostor ve Výboru dalším státům. Zdroj: *The World Heritage Committee* [online]. Dostupné na <<http://whc.unesco.org>>

nebo nebude vybraná památka zapsána.⁴⁶ Při své činnosti Výbor spolupracuje s odbornými nevládními mezinárodními organizacemi, především ICOMOS, ICCROM, IUCN, TICCIH, ICOM a OWHC.

ICOMOS (International Council of Monuments and Sites, česky Mezinárodní rada pro památky a sídla) je mezinárodní nevládní organizace odborníků, jejímž cílem je přispívat k ochraně kulturních památek. Byla založena v roce 1965 na principech přijatých v Benátské chartě. Tvoří odbornou a teoretickou platformu UNESCO pro oblast péče o kulturní hodnoty, zároveň je poradním orgánem Výboru pro světové dědictví. Stejně jako centrála UNESCO sídlí v Paříži.

Aktivitou ICOMOSu je zejména prosazování využití teoretických základů, metodologie a vědecké techniky pro zachovávání kulturního dědictví. Členskou základnu tvoří experti z řad architektů, archeologů, historiků, antropologů, geografů a odborníků na územní plánování a regionální rozvoj. Činnost ICOMOSu napomáhá k ochraně všech typů kulturního dědictví: staveb, historických sídel, kulturních krajín a archeologických nálezů.⁴⁷

Na svých Generálních shromážděních, konaných jednou za tři roky ICOMOS vydává významné mezinárodní charty, které sice nejsou právně závazné, nicméně tvoří teoretický i praktický základ současného obrazu památkové péče jako takové. Mezi ty nejdůležitější patří:

- **Mezinárodní charta o zachování a restaurování památek a sídel** (tzv. *Benátská charta*) z roku 1964, která je výchozím dokumentem ICOMOSu, který podnítil jeho vlastní vznik. Vysvětluje a formuluje základní mezinárodní zásady konzervace a restaurování památek. Objasňuje potřebu jejich ochrany v zájmu celého lidstva, stanovení jejích principů na mezinárodní úrovni, přičemž zajištění jejich aplikace má být ponecháno každému národu v rámci jeho vlastní kultury a vlastních tradic.
- **Evropská charta památkové péče**, přijatá v Amsterdamu v roce 1975, představuje doplnění Benátské charty o urbanistické aspekty památkové péče. Charta upozorňuje na ohrožení evropského kulturního fondu ničivými vlivy nepřiměřených ekonomických aktivit, stavebního průmyslu a necitlivým rozvojem dopravní infrastruktury. Východisko spatřuje v integrované ochraně se zapojením veřejnosti.
- **Mezinárodní charta kulturního turismu**, vydaná v Bruselu roku 1976, sleduje turismus jako důležitý společenský fenomén s významným ekonomickým potenciálem provázený pozitivními i negativními vlivy pro kulturní památky, jejichž objevování je jedním z jeho cílů. Negativní vlivy, v podobě nepřiměřeného opotřebování, vandalismu a dalšího poškozování je nutno omezovat. Udržitelný rozvoj cestovního ruchu lze jen stanovením jasných pravidel a kompetencí.
- **Mezinárodní charta o historických zahradách** z Florencie 1982 definuje historickou zahradu jako celospolečensky významnou architektonickou a vegetační kompozici a jako takovou ji považuje za památku. Historická zahrada obsahuje pomíjející a obnovitelný rostlinný materiál a tudíž se u ní aplikuje zvláštní forma památkové péče, při které je nutno přihlížet zejména k udržení ekologické rovnováhy.
- **Mezinárodní charta pro záchranu historických měst**, přijatá roku 1987 ve Washingtonu, představuje další doplnění Benátské charty a stanoví principy na

⁴⁶ *The World Heritage Committee*[online]. Dostupné na <<http://whc.unesco.org>>

⁴⁷ *About ICOMOS* [online]. Dostupné na <<http://www.international.icomos.org>>

ochranu malých i velkých měst, historických center a čtvrtí měst, které jsou ohroženy degradací, destrukturalizací či přímo destrukcí agresivním způsobem urbanizace průmyslové éry. Plán ochrany zpřísňuje s ohledem na specifickou územní podmínky výstavby infrastruktury, dopravní provoz a znovu apeluje na zapojení a výchovu veřejnosti.

- **Mezinárodní charta o řízení archeologického dědictví**, přijata v Lausanne roku 1990, vyjadřuje nezbytnost ochrany archeologického dědictví jako svědectví lidské činnosti v minulosti. Stanoví princip integrované ochrany v podobě vhodného zákonodárství, upravujícího zemědělskou a jinou ekonomickou činnost, územní plánování a využití půdy v archeologických lokalitách. Vysvětluje důležitost informování veřejnosti, vědeckého výzkumu a mezinárodní spolupráce v péči o archeologické dědictví.
- **Mezinárodní charta o ochraně a gesce kulturního dědictví pod vodou** ze Sofie, roku 1996 doplňuje lausannskou chartu o principy ochrany archeologických památek nacházejících se pod vodou či z vody vyzdvížené. Zdůrazňuje potřebu mezinárodní spolupráce, protože velká část tohoto dědictví se nachází ve vodách mezinárodních, ale zároveň apeluje na ochranu památek ve vnitrozemských a pobřežních vodách. Stanovuje zásadní principy ochrany u všech aktivit, které by mohly vést k ohrožení tohoto dědictví.
- **Mezinárodní charta o lidovém stavebním dědictví**, jež byla přijata v Mexiku v roce 1999, vyzývá k zachování výtvarů lidového stavitelství, které v sobě nese charakteristické a malebné svědectví o historickém vývoji společnosti. Charta varuje před ohrožujícími účinky současných globalizačních tendencí ekonomické, kulturní a architektonické uniformity, která tradici lidového stavitelství silně narušuje a je tedy společenskou nutností vytvořit snahy o zachování a podporu této specifické architektury.
- **Mezinárodní charta o kulturním turismu**, velmi významný dokument přijatý rovněž v Mexiku roku 1999, představuje kvalitativní posun obsahové náplně charty z roku 1976, která stanovovala principy ochrany kulturního dědictví před negativními vlivy turismu. Charta z Mexika však chápe vzájemné působení kulturního dědictví a kulturního turismu jako hlubší a dynamickou interakci v podobě nejen ochrany a zachování, ale i interpretace a prezentace kulturního dědictví a zvýšené odpovědnosti turistických společenství. Základním cílem charty je „podporovat a usnadnit rozvoj a usměrňování turismu při respektu a zhodnocení kulturního dědictví, podporovat iniciativy ICOMOS a dalších mezinárodních organizací turistického průmyslu, které směřují ke zlepšení podmínek gesce a zachování kulturního dědictví.“ Charta obsahuje šest principů:
  - Národní a mezinárodní turismus je jedním z hlavních nositelů kulturní výměny. Ochrana kulturního dědictví musí nabídnout seriózní a dobře vedené výhody členům turistických obcí a návštěvníkům a pochopit dědictví a kulturu rozličných komunit.
  - Vztah mezi kulturním dědictvím a turismem je dynamický a musí překlenout konflikty hodnot. Musí být řízen trvalým způsobem ve prospěch dnešních a budoucích generací.
  - Operace zhodnocení památkových souborů musí zajišťovat návštěvníkům obohacující a příjemnou zkušenost.

- Turistické obce a místní populace se musí zúčastňovat programů turistického zhodnocení památkových míst.
- Turistické aktivity a ochrana kulturního dědictví musí přinášet výhody turistickým komunitám.
- Programy turistického rozvoje musí uchovat a zhodnocovat charakteristiky přírodního a kulturního dědictví.
- **Dokument o autenticitě** z Nary (Japonsko) vydaný v roce 1994 je koncipován opět v duchu Benátské charty a znovu kriticky reaguje na nepříznivé síly globalizace a banalizace, jímž je kulturní dědictví a jeho hodnoty vystavováno. Rozmanitost kultur a kulturního dědictví považuje za nenahraditelné intelektuální a duchovní bohatství lidstva, které je rozhodujícím kritériem jeho vývoje, a proto je důležitá nejen jejich ochrana, ale i další rozvoj. Charta vyzdvihuje autentičnost, jako hlavní kvalitativní faktor jak pro péči o kulturní dědictví, tak i pro postup uplatňovaný při zařazování do Seznamu světového dědictví či jiných podobných seznamů. Posuzování autentičnosti však nesmí být založeno na jednotných kritériích, ale s ohledem na hlediska charakterizující příslušný kulturní kontext.⁴⁸

Přestože dokumenty vydávané ICOMOSEm mají pouze charakter doporučení a nejsou právně závazné, jejich význam pro praktickou aplikaci památkové péče a územní plánování památkových lokalit je i přesto velmi významný. Svědčí o tom také *příručka ICOMOS z roku 1993 se základními požadavky na obsah regulačních plánů měst a obcí s historicky hodnotnou zástavbou*, kterou tvoří zásady ochrany památkových hodnot historického území a zásady rozvoje cestovního ruchu. Územně plánovací dokumentace, pořízená v souladu s těmito požadavky pak zajistí koordinaci podmínek památkové péče a nároků na rozvoj cestovního ruchu. Regulační plán území s památkovou lokalitou by měl dle této příručky obsahovat:⁴⁹

- Definování a popis hranic chráněného území a ochranného pásma.
- Využití území v širších vztazích, zejména pokud jde o turistické poznávací trasy, které propojují řešené území s tematicky obdobnými památkovými místy.
- Regulaci funkčního využití a prostorového uspořádání stávající i nové výstavby, zakotvenými v plánu zásad ochrany památkových hodnot historického území.
- Řešení dopravy a technické infrastruktury, neboť jak zachování, využívání a prezentace památkových objektů, tak rozvoj cestovního ruchu závisí na dopravní dostupnosti, dodávce elektrické energie a na fungujícím vodním hospodářství.
- Regulativy usměrňující rozvoj bydlení a občanského vybavení. Zachování bydlení a s tím souvisejících funkcí úzce souvisí s atraktivitou lokality pro návštěvníky.
- Podmínky a regulativy pro rozvoj cestovního ruchu, které umožní bezkonfliktní zřizování širokého spektra služeb, nezbytných pro pobyt návštěvníků, jako je například informační systém, doprava, síť příslušného občanského vybavení, atd.

ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property, Mezinárodní středisko pro výzkum ochrany a restaurování kulturního dědictví), někdy také známé jako „*Římské středisko*“, je další organizací, s níž Výbor pro světové dědictví spolupracuje. Je mezinárodní organizací založenou roku 1956 na 9. Generální

⁴⁸ Při formulování stručného obsahu chart jsem vycházel z jejich plného textu a z publikace VOJTOVÁ, L. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*. Brno: MU, 2006, s. 71-74.

⁴⁹ *Památkové lokality, územní plánování a cestovní ruch*. Brno: Ústav územního rozvoje, 2002, s. 6-7. Dostupné na <<http://www.uur.cz>>.

konferenci UNESCO. Sídlí v Římě. Svou činností přispívá k celosvětové ochraně movitého i nemovitého kulturního dědictví. Zaměřuje se na zlepšování kvality památkové péče, stejně jako na zvyšování veřejného povědomí o důležitosti zachovávání kulturního dědictví. K ochraně kulturního dědictví přispívá pěti hlavními oblastmi činnosti: školení, poskytování informací, výzkum, spolupráce a veřejná osvěta.⁵⁰

IUCN (International Union for Conservation of Nature, Mezinárodní svaz pro ochranu přírody a přírodních zdrojů) je poradní organizací Výboru pro oblast přírodního dědictví. Tato nevládní organizace tvoří nejstarší a největší světovou síť pro ochranu životního prostředí. Jejím hlavním cílem je hledat globální řešení současné situace životního prostředí a přírodních zdrojů. Na základě dobrovolného členství sdružuje více než 1 tisíc vládních i nevládních organizací a na 10 tisíc environmentálních specialistů z více než 160 zemí světa. Sídlí ve švýcarském Glandu.⁵¹

TICCIH (The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage, Mezinárodní výbor pro obnovu industriálního dědictví) je světovou organizací zabývající se industriálním dědictvím a snažící se prosazovat jeho ochranu a zdůrazňovat jeho kulturní význam. Spolupracuje s UNESCO, zejména je odborným poradcem ICOMOS. Členskou základnu tvoří odborníci i veřejnost z celého světa se zájmem o zachování dokladů vývoje industriální společnosti. Nejvýznamnějším dokumentem organizace vydaným v roce 2003 v Rusku je **Charta industriálního dědictví** (v originále The Nizhny Tagil Charter for the Industrial Heritage), která stručně vyjadřuje podstatu a celospolečenskou hodnotu industriálního dědictví a zároveň stanovuje hlavní priority a zásady pro zachování a ochranu této důležité součásti kulturního odkazu.⁵²

ICOM (International Council of Museums, Mezinárodní rada muzeí) je nevládní organizací muzeí a muzejních profesionálů, zaměřená na ochranu, rozvoj a společenskou informovanost o světovém kulturním a přírodním dědictví. Udržuje těsné vztahy s orgány UNESCO, je taktéž poradním orgánem Výboru pro světové dědictví. Provádí část programu muzeí UNESCO. Sídlí v Paříži a sdružuje 24 tisíc členů ze 150 zemí, kteří se podílí na regionálních, národních i mezinárodních akcích rady, zaměřených zejména na podporu kulturního dědictví a muzejní činnosti.⁵³

OWHC (Organization of World Heritage Cities, Organizace měst světového dědictví) je dobrovolným sdružením měst, jejichž památky jsou zapsány na Seznamu světového dědictví. Bylo založeno roku 1993 a sídlí v Quebecu. V současnosti sdružuje celkem 215 měst.⁵⁴ Snahou organizace je pomáhat členským městům adaptovat se a zdokonalovat systém správy s ohledem na specifické požadavky řízení po zápisu do Seznamu. Cíle organizace jsou následující:

- přispívat k implementaci Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví a Mezinárodní charty pro záchranu historických měst;

⁵⁰ *What is ICCROM* [online]. Dostupné na <<http://www.iccrom.org>>.

⁵¹ *About IUCN* [online]. Dostupné na <<http://cms.iucn.org>>.

⁵² *Charta industriálního dědictví* [online]. Dostupné na <<http://vcpd.cvut.cz/33-206-dokumenty-charta-industrialniho-dedictvi.aspx>>.

⁵³ *ICOM Mission* [online]. Dostupné na <<http://icom.museum>>.

⁵⁴ 125 z Evropy a Severní Ameriky, 38 z Latinské Ameriky, 25 z arabských zemí, 20 z Asie a Oceánie a 7 z Afriky.

- podporovat regionální i mezinárodní spolupráci, sdílení informací a zkušeností mezi památkovými městy a spolupráci s ostatními organizacemi s obdobnými cíli s důrazem na podporu měst z rozvojových zemí;
- ve spolupráci s odbornými organizacemi zajistit lepší propojení mezi výzkumy profesionálních pracovníků a potřebami místních správ;
- vychovávat obyvatelstvo ke kulturním hodnotám a jejich ochraně.⁵⁵

Centrum světového dědictví (World Heritage Centre) je střediskem a koordinátorem pro všechny záležitosti týkající se Světového dědictví. Bylo založeno v roce 1992 jako pomocný orgán pro Výbor, sídlí v Paříži a dohlíží na každodenní provádění Úmluvy. Organizuje zasedání Výboru, poskytuje rady členským státům při přípravě na nominaci lokalit do Seznamu světového dědictví, organizuje pomoc státům prostřednictvím Fondu světového dědictví, kontroluje monitorovací zprávy o stavu památek ze Seznamu a přijímá opatření v případě naléhavého ohrožení památek. Centrum dále pořádá technické semináře, workshopy, aktualizuje Seznam, vydává publikační materiály a udržuje veřejné povědomí mezi lidmi (zejména mladými) o tématech světového dědictví.⁵⁶

2.1.5 Seznam světového kulturního a přírodního dědictví

Seznam světového kulturního a přírodního dědictví (World Heritage List) byl vytvořen na základě Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví v roce 1972 a zahrnuje tu část světového dědictví, jež představují unikátní kulturní a přírodní památky s výjimečnou světovou hodnotou. Je to tedy reprezentativní seznam, který tvoří „elita“ památek světa s největším významem pro celé lidstvo. Označení památky symbolem UNESCO je aktem, kterým celé světové společenství prohlašuje: *„Ano, toto je cosi, co je na celém světě výjimečné a jedinečné, je to cosi, co je naším společným dědictvím, je to něco, co se zavazujeme chránit jeden pro druhého a v zájmu nás všech - národů světa.“*⁵⁷

O výběru památek do Seznamu rozhoduje Výbor pro světové dědictví na základě návrhů členské země, na jejímž území se památka nachází. Výbor se při svém rozhodnutí opírá o stanoviska poradních organizací.

Seznam v současné době obsahuje 851 památek, z toho 660 kulturních, 166 přírodních a 25 smíšených ve 141 státech světa.⁵⁸ Prvních 12 objektů bylo přijato na prvním zasedání Výboru pro světové dědictví v roce 1978. Od té doby jsou každoročně zapisovaná nová místa (nejvíce v roce 2000 - 61 objektů). Celkový nárůst počtu zapsaných objektů vykresluje graf.

⁵⁵ *Presentation / The OHWC's Mission* [online]. Dostupné na <<http://www.ovpm.org>>.

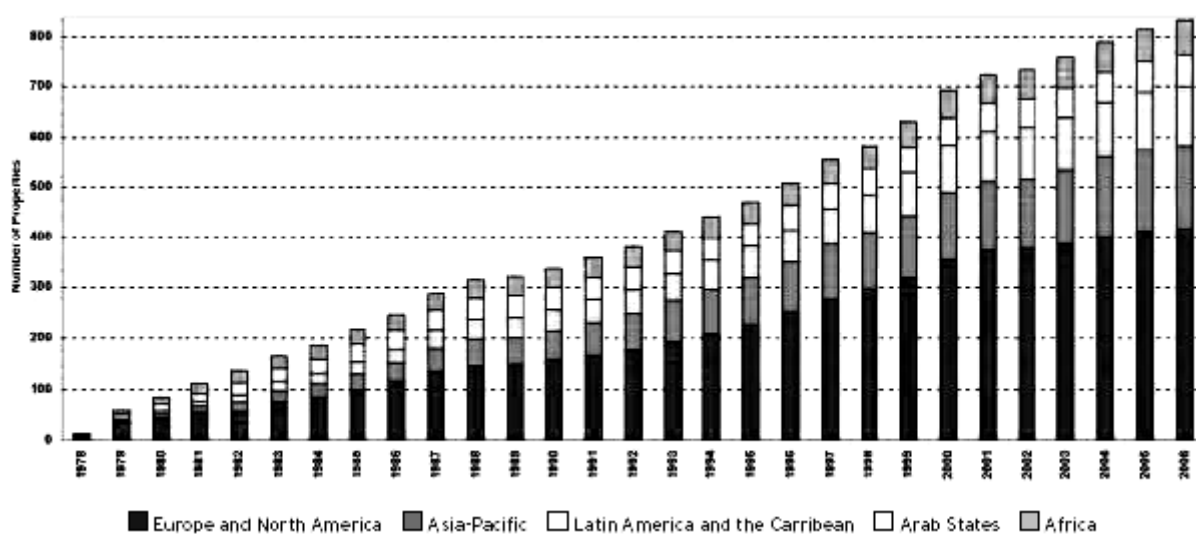
⁵⁶ *World Heritage Centre* [online]. Dostupné na <<http://whc.unesco.org/en/134/>>.

⁵⁷ BENEŠ M. *Být památkou UNESCO* [online]. Dostupné na <<http://www.unesco-czech.cz/byt-pamatkou-unesco>>.

⁵⁸ *World Heritage List* [online]. Dostupné na <<http://whc.unesco.org/en/list>>; červen 2008.

Graf 2: Počet zapsaných objektů do Seznamu světového dědictví (1978-2006)

Zdroj: *World Heritage – Challenges for the Millenium, UNESCO, 2007*

Polovina lokalit se nachází v Evropě a Severní Americe, ostatní kontinenty výrazně zaostávají. Z důvodů zvýšení reprezentativnosti a rovnoměrnějšího geografického rozložení zapisovaných památek schválil Výbor v roce 1994 *Globální strategii pro vyvážený, reprezentativní a kredibilní Seznam světového dědictví*. Implementace strategie se pomalu daří naplňovat ve snižování míry nárůstu počtu zapisovaných evropských a severoamerických památek. V seznamu je ale stále nedostatečně zastoupeno prehistorické dědictví nebo moderní architektura. Nejvíce zapsaných objektů mají logicky kolébky civilizací – Itálie (42), Španělsko (40), Mexiko (32) nebo Čína (30). Geografické rozložení památek je znázorněno v příloze.

Výbor má v krajním případě hrubého porušování režimu ochrany památky možnost památku i ze Seznamu vyškrtnout, tak se však stalo zatím jen v jednom případě.⁵⁹

K tomu, aby se kulturní nebo přírodní památka dostala na Seznam musí splňovat určitá **kritéria pro zápis**. Tato kritéria jsou popsána v *Operačních směrnících pro implementaci Úmluvy*⁶⁰. Pro zápis se vyžaduje zejména celistvost, autenticita a dostatečný systém péče a řízení zabezpečující ochranu památky. Dále musí památka disponovat *výjimečnou univerzální hodnotou*, což znamená splnění alespoň jednoho z deseti následujících kritérií:

- i) představovat mistrovské dílo lidského tvůrčího génia;
- ii) vykazovat významnou vzájemnou výměnu lidských hodnot během určitého časového období nebo v určité kulturní oblasti světa, a to v oblasti rozvoje architektury nebo techniky, monumentálního umění, urbanismu nebo krajinářství;
- iii) být nositelem jedinečného nebo alespoň výjimečného svědectví o kulturních tradicích nebo civilizaci dosud existující nebo zaniklé;
- iv) být vynikajícím příkladem určitého typu budovy nebo architektonického či technologického souboru nebo krajiny, jež ilustruje určité významné období historie lidstva;

⁵⁹ V roce 2007 byla vyškrtnuta přírodní rezervace v Ománu, protože ji stát zmenšil kvůli těžbě ropy.

⁶⁰ Do konce roku 2004 byly památky zapisovány do Seznamu na základě 6 kritérií pro kulturní a 4 kritérií pro přírodní památky. Po přijetí revidovaných Operačních směrnic v roce 2005 bylo číslování spojeno a existuje jednotných 10 kritérií pro obě skupiny.

- v) být vynikajícím příkladem tradičního lidského osídlení nebo využívání půdy, typického pro určitou kulturu či kultury, a to zvláště v případě, kdy by tyto prvky mohly být narušeny v důsledku vzniku nevratných změn;
- vi) být přímo či hmatatelně spojena s událostmi nebo živými tradicemi, myšlenkami či vírou, uměleckými a literárními výtvoři výjimečného celosvětového významu (Výbor zastává názor, že toto kritérium by mělo být důvodem pro začlenění do Seznamu pouze za výjimečných okolností a ve spojení s dalšími kulturními nebo přírodními kritérii);
- vii) zahrnovat mimořádný přírodní úkaz nebo oblast výjimečné přírodní krásy a estetického významu;
- viii) být jedinečným příkladem hlavních vývojových stádií historie Země, včetně dokladů o životě, významných geologických procesů v utváření krajiny nebo jedinečných geomorfických a fyziografických rysů;
- ix) být jedinečným příkladem významných ekologických a biologických procesů v evoluci a rozvíjení suchozemských, sladkovodních, přímořských a mořských ekosystémů a společenství rostlin a živočichů;
- x) zahrnovat přírodní prostředí nezbytné k uchování původní biologické diverzity, nevyjímaje prostředí s ohroženými druhy o mimořádné univerzální hodnotě z hlediska vědy či ochrany.

Zápis na Seznam světového dědictví je prestižní záležitostí nesoucí s sebou významný ekonomický potenciál. Zápisem dostává památka mezinárodní „cech kvality“, což přináší rapidní zvýšení popularity, příliv turistů a tím pádem i financí. Cesta do seznamu však není jednoduchá, zvláště v současné době, kdy množství zapsaných objektů začíná představovat obrovské číslo a UNESCO podmínky zápisu neustále zpřísňuje. Pro evropské památky to platí dvojnásob.

Prvním krokem v *nominačním procesu* je zapsání památky na tzv. **Indikativní seznam** (Tentative List), který si tvoří samy členské státy Úmluvy (na úrovni ministerstva kultury či jiného vládního orgánu) a zapisují do nich památky ze svého území, o nichž se domnívají, že splňují výše uvedená kritéria a mají tedy naději většinou v horizontu 5 – 10 let na zápis do Seznamu. Indikativní seznam může být ze strany členského státu kdykoli aktualizován.⁶¹

Dalším nutným aktem, který členské státy musí učinit, je zaslání malé a velké nominační zprávy do Centra světového dědictví v Paříži. **Malá nominační zpráva** je 2-3 stránkový dokument, který tvoří první zběžné seznámení s památkou. Následující zpracování **velké nominační zprávy** je proces už značně náročnější, na kterém se podílí velké množství odborníků. Obsahuje rozbor, analýzy, kartografické a fotografické materiály, které dopodrobna popisují charakteristiky památky i jejího prostředí. Její součástí musí být od roku 2003 tzv. management plan, komplexní plán péče o památku v budoucnosti. Dokument ve výsledné podobě obsahuje asi 200 – 300 stran. Při přípravě zprávy se může stát obracet na Centrum světového dědictví s žádostmi o rady a pomoc. Výsledná zpráva je odeslána do Centra, které zkontroluje správnost a obsahovou náležitost. Následně jí odešle na **expertní analýzu** poradním orgánům Výboru – ICOMOS, ICCROM (popř. IUCN a TICCIH), které zprávu vyhodnotí po odborné stránce.

Navrhovanou lokalitu poté osobně navštíví **oficiální delegace UNESCO**, v jejímž čele je většinou odborník ICOMOS ze zcela jiné země, než která památku navrhuje. Tím je zaručen objektivní přístup. Ten na místě vyhodnotí, zda památka vyhovuje předepsaným

⁶¹ *Nomination Process*[online]. Dostupné na <<http://whc.unesco.org>>

kritériím a dále zkoumá ostatní okolnosti, které mají na příslušnou památku vliv, jako např. úroveň služeb v okolí, dopravních tras, turistickou návštěvnost památky, kontext zástavby, územně plánovací dokumentaci, která se lokality týká apod. Delegát poté předává své poznatky zpět do Centra.

Oficiální návštěva je následována sérií **neoficiálních tajných kontrol**, kdy se agenti UNESCO zdržují jako běžní turisté v lokalitě a získávají další informace a podklady.

Jestliže byla památka řádně navržena a vyhodnocena, vydá **konečné rozhodnutí** Výbor pro světové dědictví na svém zasedání, které se koná jednou ročně. Buď zápis schválí, odmítne, pozdrží své rozhodnutí a vyžádá si další informace, nebo zápis schválí podmíněčně s tím, že je potřeba v lokalitě určité věci upravit (přestavět, opravit apod.).

Zápis do seznamu znamená kromě uznání kvality a významu objektu také *povinnost řádné péče* o toto výjimečné dílo a jeho prezentaci.

S tím souvisí povinnost provádět tzv. **monitoring**, tj. sledovat stav a podávat o něm monitorovací zprávu Centru světového dědictví do Paříže. Kritéria hodnocení vychází z posouzení vlivů působících na památku a zároveň aspektů, jakými může památka ovlivnit vývoj ve svém okolí.

Monitoring je zaměřený na oblasti územního plánování, výstavby, architektury, stavebního i funkčního rozvoje objektů, bydlení, cestovního ruchu, podnikání, zaměstnanosti, technické a dopravní infrastruktury a vztahu obyvatel ke kulturnímu dědictví.⁶²

Seznam světového dědictví obsahuje ještě speciální podseznam „**Seznam světového dědictví v nebezpečí**“. Ten byl založen taktéž podle Úmluvy a zapisují se na něj památky ze Seznamu světového dědictví, pro něž byla vyžádána pomoc a o nichž Výbor pro světové dědictví sezná, že jsou „v závažném nebo zvláštním nebezpečí, jako je hrozba zmizení vyvolaná zrychleným chátráním, rozsáhlými veřejnými či soukromými projekty rychlého urbanistického či turistického rozvoje, ničení vyvolané změnami v používání či vlastnictví půdy, velké změny, jejichž příčina je neznáma, opuštění z jakéhokoliv důvodu, vypuknutí či hrozba ozbrojeného konfliktu, kalamity a pohromy hrozivé požáry, zemětřesení a sesuvy půdy, sopečné erupce, změny hladiny vody, záplavy a přílivové vlny.“⁶³ Tento seznam dnes obsahuje 30 položek. Nejvíce jich zde má africké Kongo, můžeme zde nalézt ale i jednoho německého zástupce.⁶⁴

2.2 Rada Evropy

Rada Evropy (Council of Europe) je mezivládní politickou organizací sdružující 47 demokratických zemí Evropy. Byla založena v roce 1949 a sídlí v Paláci Evropy ve Štrasburku. Základním posláním Rady Evropy je:

- ochrana lidských práv, parlamentní demokracie a zákonnosti
- evropská spolupráce při standardizaci sociálních a právních postupů
- podpora evropské identity, založené na společných hodnotách v rozdílných kulturách.

V oblasti ochrany kulturních hodnot přijala Rada Evropy za dobu své existence řadu mezinárodně významných dokumentů.

⁶² *Monitorování územních celků zapsaných v Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO* [online]. Dostupné na <<http://www.uur.cz>>.

⁶³ Článek 11 Úmluvy na ochranu světového a kulturního dědictví.

⁶⁴ Týká se údolí řeky Labe u Drážďan, které německá vláda plánuje přemostit.

- **Evropská kulturní úmluva** představuje výchozí dokument pro široce pojatou oblast kultury v Evropě. Byla podepsána roku 1954 v Paříži. V souladu s cílem Rady Evropy dosahovat větší jednoty mezi Evropany je cílem úmluvy apelovat na obyvatele Evropy, aby chránili své kulturní dědictví (včetně svého jazyka, historie a civilizace) a aby je považovali za součást širšího evropského dědictví, podpořit mobilitu osob a kulturních objektů za účelem posilování porozumění kultuře a kulturnímu dědictví jiných zemí a podporovat širší měřítko kulturní spolupráce v rámci kontinentu.⁶⁵
- **Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy**, podepsána v Granadě v roce 1985 je velmi závažným dokumentem pro péči o architektonické památky v Evropě. Úmluva požaduje po členských státech aby vedly soupisy architektonických památek, jakožto společného bohatství všech Evropanů, a zavedly příslušná zákonná opatření pro jejich ochranu. Státy úmluvy se zavázaly přijmout patřičnou ochrannou legislativu, poskytovat prostřednictvím veřejných úřadů finanční podporu na údržbu architektonického dědictví na svém území, podporovat soukromou iniciativu a vědecký výzkum v procesu jeho ochrany, zlepšovat kvalitu prostředí v okolí i uvnitř památek a zlepšovat veřejné povědomí šířením informací o hodnotě konzervace architektonického dědictví. Ochrana architektonického dědictví platí za *základní cíl územního plánování města i venkova* ve všech fázích přípravy plánů výstavby.⁶⁶
- **Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy** vydaná ve Vallettě v roce 1992 představuje revidovaný text předchozí stejnojmenné úmluvy z roku 1969. Jejím cílem je ochraňovat archeologické dědictví jako zdroj evropské kolektivní paměti a jako nástroj historického a vědeckého studia. Za archeologické dědictví považuje pozůstatky a objekty či jiné stopy po lidstvu z minulých dob, taktéž mimo jiné stavby, konstrukce, skupiny budov a zastavěná území. Stanovuje principy jejich ochrany v podobě vedení soupisu chráněných památek a oblastí, vytvoření archeologických rezervací, integrované konzervace archeologického dědictví, tj. jejího zapracování do územně plánovací dokumentace a její zabezpečení při stavební činnosti, financování archeologického výzkumu a konzervace a další opatření.⁶⁷
- **Evropská úmluva o krajině** byla přijata roku 2000 ve Florencii a jejím hlavním cílem je zajištění ochrany jednotlivých typů evropské krajiny. Vychází z poznání, že krajina je předmětem veřejného zájmu, plní významnou roli v zemědělství, ekologii, kultuře a společnosti a je významnou součástí života obyvatel. Ochrana krajiny je pojímána jako ochrana celého komplexu tvořeného jak kulturní tak přírodní krajinou, zahrnující udržování význačných a charakteristických krajinných celků i jako součást kulturního dědictví. Úmluva požaduje, aby péče o krajinu měla charakter trvale udržitelného rozvoje, ukládá povinnost vytvářet a realizovat ohleduplné a z hlediska charakteru krajiny udržitelné krajinné politiky, a to za

⁶⁵ 50 let Evropské kulturní úmluvy: Informace pro média [online]. Dostupné na <http://www.radaevropy.cz/eku_1.php>

⁶⁶ VOJTOVÁ, L. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*. Brno: MU, 2006, s. 76.

⁶⁷ Tamtéž.

účasti veřejnosti a místních a regionálních úřadů a dále pak zohledňovat charakter krajiny při tvorbě územního plánování a politik územního rozvoje.⁶⁸

- Mezi další důležité úmluvy přijaté v této oblasti patří původní **Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy** (Londýn, 1969) a **Evropská úmluva o přestupcích směřujících proti kulturním statkům** (Delfy, 1985)

2.3 Evropská unie

Rovněž aktivity Evropské unie mají silnou kulturní dimenzi. Společenství tvořené v současnosti 27 státy Evropy je místem, kde se setkává řada rozličných kultur. Obecné principy péče o kulturu v činnosti EU obsahuje již Maastrichtská smlouva o Evropské unii z roku 1992 ve svém článku 151 (bývalém článku 128).

BOX 4: Kultura v EU – článek 151 Maastrichtské smlouvy

1. Společenství přispívá k rozkvětu kultur členských států a přitom respektuje jejich národní a regionální různorodost a zároveň zdůrazňuje společné kulturní dědictví.
2. Činnost Společenství je zaměřena na povzbuzování spolupráce mezi členskými státy a v případě potřeby na podporu a doplňování jejich činnosti v následujících oblastech:
  - zlepšování znalosti a šíření kultury a dějin evropských národů,
  - zachování a ochrana kulturního dědictví evropského významu,
  - nekomerční kulturní výměny,
  - umělecké a literární tvorby, včetně tvorby v audiovizuální oblasti.
3. Společenství a členské státy podporují spolupráci v oblasti kultury se třetími zeměmi a s příslušnými mezinárodními organizacemi, zejména s Radou Evropy.
4. Společenství ve své činnosti podle ostatních ustanovení této smlouvy přihlíží ke kulturním hlediskům, zejména s cílem uznávat a podporovat rozmanitost svých kultur.
5. Rada, aby přispěla k dosažení cílů, uvedených v tomto článku:
  - přijímá postupem podle článku 251 po konzultaci s Výborem regionů podpůrná opatření, s vyloučením harmonizace právních předpisů členských států. Rada při postupu podle článku 251 rozhoduje jednomyslně,
  - vydává na návrh Komise jednomyslně doporučení.

Zdroj: Článek 151 Smlouvy o Evropské unii.

Kultura a kulturní hodnoty, tak jak jsou chápány v celé této práci jsou v rámci Evropské unie ošetřovány v rámci dvou hlavních politik EU – politiky kulturní a politiky strukturální. Zároveň EU ovlivňuje problematiku pomocí některých legislativních opatření.

2.3.1 Kulturní politika EU

Evropská unie je prostorem setkávání množství různorodých kultur. To představuje na jedné straně příležitost k obohacení kulturního rozhledu občanů skrze kulturní rozmanitost, na druhou stranu je to výzva, s níž se musí EU vyrovnat. Právě tím se unie zabývá v rámci své kulturní politiky.

Základem její současné realizace je dokument Evropské komise z roku 2006 „**Evropská strategie pro kulturu**“, která vymezuje tři základní cíle politiky.⁶⁹

- *prosazování mezikulturního dialogu a podpora kulturní rozmanitosti* (tolerance, mezikulturní komunikace, výuka jazyků, mobilita studentů, vědců, umělců, národnostní, náboženský dialog atd.);

⁶⁸ *Evropská úmluva o krajině* [online]. Agentura ochrany přírody a krajiny. Dostupné na <<http://www.ochranaprirody.cz>>

⁶⁹ *Kultura, mnohojazyčnost a audiovizé* [online]. Dostupné na <<http://www.euroskop.cz>>

- *podpora kreativity skrze kulturní odvětví* (stimulace partnerství kulturního sektoru s např. turistickým průmyslem, sektorem výzkumu a vývoje a dalších relevantních odvětví);
- *prosazování kultury jako klíčového komponentu mezinárodních vztahů EU v celosvětovém měřítku* (tzv. kulturní diplomacie, politický dialog s třetími zeměmi).

Pro implementaci těchto cílů byl v roce 2006 zahájen nový kulturní **program Culture 2007-2013**, který navazuje na předchozí program Culture 2000 (koncipován pro období 2000-2006). Program a jeho dotační kapacity jsou podrobně rozebrány v pododdíle 4.1.2.

Vedle programu Culture je dalším významným počinem EU v rámci kulturní politiky prohlášení letošního roku 2008 za **Evropský rok mezikulturního dialogu**. S rozpočtem 10 milionů eur na tento program se EU snaží pomocí osvětových a propagačních akcí a projektů zvýšit povědomí u evropských občanů (zvláště mladých – program je provázán s jiným programem EU Mládež v akci) o nutnosti mezikulturního dialogu k podpoře sjednocování hodnot v Evropě.⁷⁰ Mezi další iniciativy EU na poli kultury patří vyhlašování *Evropského hlavního města kultury* nebo program *Michael Plus*.

Evropská unie prosazuje principy kulturní politiky také v širším kontextu ostatních politik EU – kulturní otázky jsou provázány s programy z oblasti vzdělávání, výchovy, podpory evropské identity, techniky a technologií, výzkumu a vývoje, zemědělství a samozřejmě také s programy financovanými ze strukturálních fondů (tedy strukturální politikou EU).

S tím souvisí například *priorita architektonické kvality*, která byla zdůrazněna rezolucí Rady EU z roku 2001. EU se jí zavázala brát v úvahu důležitost architektonické kvality ve všech svých politikách, opatřeních a programech, které se k tomuto vztahují. Zároveň bude přijímat opatření k podpoře veřejného povědomí o evropské historické i moderní architektuře, rozvíjet institucionální spolupráci a podporovat zaškolování a mobilitu odborníků a studentů v tomto oboru.⁷¹

2.3.2 Strukturální politika EU

Do aktivit ochrany kulturních hodnot a památkové péče vstupuje významným způsobem evropská strukturální (a regionální) politika a to zejména poskytováním finančních prostředků. Už název politiky naznačuje, že EU nebude podporovat prostou obnovu památek, ale bude se zaměřovat na projekty strukturální povahy s dlouhodobým potenciálem rozvoje území a cestovního ruchu. Ochrana a především rozvoj kulturních památek je prioritou pro celé území EU, čili je zahrnuta jak ve strukturálním Cíli 1 (Konvergence) pro méně produktivní regiony, tak i v Cíli 2 (Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost) pro rozvinuté regiony. Spolufinancování na vybrané projekty se realizuje skrze Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF). Dotační systém i se zaměřením na využívání v ČR je podrobněji rozebrán v pododdíle 4.1.1.

2.3.3 Rozvoj venkova

Nelze opomenout široké aktivity EU směřující k podpoře venkova, které také přímo či nepřímo souvisí s ochranou kulturního a přírodního dědictví a hodnot. Podpora venkova dříve

⁷⁰ *European Year of Intercultural Dialogue* [online]. Dostupné na <<http://ec.europa.eu/culture>>

⁷¹ *Architectural quality - a priority for the EU* [online]. Dostupné na <http://ec.europa.eu/culture/portal/activities/architecture/archi_qual_en.htm>

patřila do kompetence Strukturální politiky, pro období 2007-2013 již patří pod gesci Společné zemědělské politiky. Pro rozvoj venkova byl vytvořen nový Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD), který slouží k financování projektů souvisejícími mimo jiné i se zlepšováním kulturního a přírodního prostředí venkova.

2.3.4 Legislativní opatření

Evropská unie ponechává legislativní úpravu nejdůležitějších oblastí ochrany kulturního dědictví na členských státech. S ohledem na dobudování vnitřního trhu však přijaly orgány EU některé akty o ochraně movitých kulturních statků. Jedná se především o nařízení Rady EU č. 3911/92/EHS o vývozu kulturních statků a směrnici č. 93/7/EHS o navrácení kulturních statků neoprávněně vyvezených z území členského státu.

3 ZAPOJENÍ ČR V SYSTÉMU MEZINÁRODNÍ PÉČE O KULTURNÍ DĚDICTVÍ

Česká republika je oblastí s obrovským kulturním potenciálem, na našem území se nachází nebývalé množství památek z různých historických období. Také se ČR stala v poslední době zemí velice aktivní na mezinárodním poli péče o kulturní památky. Je signatářem již většiny důležitých mezinárodních úmluv a dokumentů z této oblasti a kvalita památkové péče je dnes v České republice ve srovnání s ostatními zeměmi v celosvětovém měřítku relativně vysoká.

Nebylo tomu tak vždy. Zejména za komunistické vlády byl stav mnoha památek velmi neutěšený, jelikož jejich ochrana nepatřila mezi hlavní ideologické priority režimu. O kulturním přínosu té doby v duchu socialistického realismu (nejen ve stavebnictví) se dá rovněž polemizovat. Památkářská činnost sice existovala a v jisté době byla velice propracovaná (zejména po vydání zákona o kulturních památkách r. 1957), byla však silně ovlivněna politickými a ideologickými hledisky.

Dodnes platný zákon o státní památkové péči byl přijat v roce 1987. Po započetí ekonomické transformace a obnovení soukromého vlastnictví po roce 1989 došlo na jednu stranu ke zlepšení objektivitu přístupu k památkám, vzniklo mnoho občanských sdružení angažujícím se v procesu památkové péče, ovšem na druhou stranu docházelo k nepřiměřeným modernizacím a také vzrůstu vandalismu.⁷²

Situace se díky přijetí většiny mezinárodních dohod zlepšila, ovšem v současnosti je problémem památkové péče ČR zejména hledání kompromisu mezi různými a často protichůdnými přístupy památkářů, komerčních subjektů, tržně liberální koncepce vlády, postojů obecních a krajských samospráv či obyvatelstva. Památková péče je procesem, který je ovlivněn mnoha faktory a za účasti více subjektů, mezi kterými je potřeba docílit patřičné domluvy.

V této kapitole je pojednáno o formách interakce mezi Českou republikou a soustavou mezinárodní péče o kulturní dědictví. S ohledem na cíl a strukturu této práce se kapitola nezabývá propojením České republiky a EU, které bude lépe zhodnoceno v oddíle 4.1.

3.1 ČR a UNESCO

Československo patřilo v roce 1945 mezi zakládající členy UNESCO. Česká republika se pak stala na základě sukcese členem v roce 1993.

Pro účely spolupráce je zřízena *Česká komise pro UNESCO* jako poradní orgán vlády, která zprostředkovává styk našich institucí a odborníků s orgány UNESCO. Komise dále studuje dokumenty vydané organizací, šíří jejich zásady v ČR a spolupracuje se sekretariátem UNESCO. Členy komise je 50 představitelů významných politických, vědeckých, kulturních a pedagogických institucí. Diplomatičké zastoupení zase představuje *Stálá mise ČR při UNESCO* sídlící v blízkosti sekretariátu UNESCO v Paříži.⁷³

ČR je signatářem všech nejdůležitějších úmluv UNESCO. Úmluvu na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu a Úmluvu o opatřeních k zákazu a zamezení nedovoleného dovozu, vývozu a převodu vlastnictví kulturních statků ratifikovalo již Československo v letech 1958, resp. 1980. K Úmluvě na ochranu světového kulturního a

⁷² BALABÁNOVÁ, B. *Péče o kulturní hodnoty v ČR – problémy, východiska* (diplomová práce). Brno: ESF MU, 2007, s. 19

přírodního dědictví přistoupilo až v roce 1990. Česká republika je smluvním státem všem třím smlouv od 1.1.1993.

V České republice také fungují české výbory orgánů spolupracujících s UNESCO. Jsou to Český národní komitét ICOMOS, Výbor pro spolupráci s IUCN při MŽP a Český výbor ICOM.

3.1.1 Památky ČR na Seznamu světového dědictví

Česká republika se k Úmluvě o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví připojila až v roce 1993 (stejně jako Slovensko převzala členství od Československa, které úmluvu ratifikovalo v roce 1990) a už za takovou krátkou dobu získala v rámci Seznamu světového dědictví prvenství. Je totiž v poměru počtu památek zapsaných na Seznamu ku rozloze země světovou jedničkou. Tento úspěch se však nepřisuzuje pouze exkluzivitě českých památek, ale především „památkářské diplomacii“ Ministerstva kultury, zejména tajemníku ministerstva pro UNESCO Michalu Benešovi. Existují názory, že například Řecko by mělo při důkladnějším úsilí možnost prosadit na Seznam mnohem více objektů, ale jejich ministerstvo není tak „pilné“ jako to naše.⁷⁴

Spolupráce ČR s UNESCO v oblasti péče o kulturní dědictví je v kompetenci Ministerstva kultury. Podklady pro návrh na zápis do Seznamu světového dědictví zpracovává z pověření ministerstva Národní památkový ústav. Původní podnět k návrhu může podat obec nebo kraj. Územní pracoviště NPÚ pak připravují podklady pro monitorovací zprávy o českých památkách, které již na Seznamu zapsány jsou. Monitoring je v ČR prováděn Ústavem územního rozvoje v Brně pomocí metodiky NPÚ při využití podkladů Ministerstva pro místní rozvoj, krajských a obecních úřadů, které potřebné informace shromažďují.⁷⁵ Ministerstvo kultury je zástupcem České republiky při jednáních Výboru pro světové dědictví.

Česká republika má v současné době na Seznamu světového dědictví zapsáno 12 lokalit, všechny jsou představiteli kulturního dědictví, zástupce přírodního dědictví ČR na Seznamu zatím nemá. Jsou to:

- 1) Historické jádro Prahy v rozsahu městské památkové rezervace (zápis 1992)
- 2) Historické jádro Českého Krumlova v rozsahu městské památkové rezervace (1992)
- 3) Historické jádro Telče v rozsahu městské památkové rezervace (1992)
- 4) Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře ve Žďáru nad Sázavou (1994)
- 5) Historické jádro Kutné Hory v rozsahu městské památkové rezervace s chrámem sv. Barbory a katedrálou sv. Panny Marie v Sedlci (1995)
- 6) Kulturní krajina Lednicko-Valtického areálu v rozsahu krajinné památkové zóny (1996)
- 7) Vesnice Holašovice v rozsahu vesnické památkové rezervace (1998)
- 8) Zahrady a zámek v Kroměříži – Arcibiskupský zámek s Podzámeckou a Květnou zahradou (1998)
- 9) Areál státního zámku v Litomyšli (1999)
- 10) Sloup Nejsvětější trojice v Olomouci – část souboru sloupů a kašen (2000)
- 11) Vila Tugendhat v Brně (2001)

⁷³ *Stálá mise ČR při UNESCO* [online]. Dostupné na <<http://www.mzv.cz>>

⁷⁴ KERLES, M. *Památky UNESCO: Česko vede* [online]. Dostupné na <<http://www.lidovky.cz>>

⁷⁵ VOJTOVÁ, L. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*. Brno: MU, 2006, s. 83.

- 12) Židovská čtvrť a bazilika sv. Prokopa v Třebíči v rozsahu městské památkové zóny (2003)

Geografické rozložení památek v rámci ČR je znázorněno v příloze.

Česká města a obce, na jejichž území leží tyto památky se v roce 2001 dohodla na vytvoření sdružení s názvem *České dědictví UNESCO*. Sdružení je jakousi lobby skupinou hájící zájmy „unescových měst“ před Ministerstvem kultury, agenturou CzechTourism a dalšími subjekty. Důležitá je také oblast společné propagace a cíle osvětový a vzdělávací. Z pohledu zemí, které mají na svém území zapsané památky je toto sdružení, sídlící v Litomyšli, zcela jedinečné, podobné (UNESCO Welterbestätten Deutschland e.V.) existuje pouze v sousedním Německu.

Ze shrnutí a porovnání monitorovacích údajů z let 1999 – 2007 vyplývá, že všechny památkové lokality ČR na Seznamu UNESCO disponují územními plány, které jsou postupně aktualizovány nebo se pořizují nové. Upozorňuje se, aby do územně plánovací dokumentace byla lépe zahrnuta důsledná regulace funkce bydlení za účelem zamezení vyliďňování historických center měst. Rovněž dodatečné pořizování Management planu, který musí mít všechny zapsané a navrhované objekty od roku 2003 zpracován, postupuje v ČR dobře a některé obce jej již mají hotový. Návštěvnost objektů se vyvíjí příznivě, stejně tak nárůst počtu zařízení pro cestovní ruch. Také je chválen i pozitivní stav místních obyvatel k památkám projevující se ve snižování vandalismu a nepovolených zásahů v objektech.⁷⁶

3.1.2 Památky ČR na indikativním seznamu

Ministerstvo kultury v současnosti prosazuje do Seznamu přijmout další české památky. Na indikativním seznamu ČR se nyní nachází:

- 1) Lázně v Luhačovicích
- 2) Opevněné hradiště z dob Velké Moravy v Mikulčicích
- 3) Horský hotel a vysílač na Ještědu
- 4) Barokní pevnost s kasárnami v Terezíně
- 5) Památky upomínající zpracování chmele v Žatci
- 6) Hrad Karlštejn
- 7) Betlémský areál se skalními sochami u Kuks
- 8) Kulturní krajina a hřebčín u Kladruhu nad Labem
- 9) Renesanční domy ve Slavonicích
- 10) Ruční papírna ve Velkých Losínách
- 11) Rozšíření historického jádra Prahy o stavby moderní architektury v okolí
- 12) Pískovcová skalní města v Českém ráji
- 13) Síť rybníků v Třeboňské pánvi
- 14) Důlní a průmyslové komplexy v Ostravě.

3.1.3 Podpora pro památky UNESCO

S ohledem na články 4 a 5 Úmluvy na ochranu světového a kulturního dědictví, která stanovuje povinnost státních orgánů zabezpečovat péči památkám zapsaným v Seznamu světového dědictví na území státu, spustilo Ministerstvo kultury v letošním roce (2008) nový *dotační program „Podpora pro památky UNESCO“*. Cílem programu je podpora rozvoje

⁷⁶ Monitorování územních celků zapsaných v Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO [online]. Dostupné na <<http://www.uur.cz>>.

památek ze Seznamu i památek, u nichž je podán návrh na zápis. Dotace se poskytuje zejména na zpracování nebo aktualizaci management planu, prezentaci a propagaci památek a vědecko-výzkumné projekty. Dotace budou tvořit maximálně 70% hodnoty projektů.

3.2 ČR a Rada Evropy

Československo vstoupilo do Rady Evropy až po uvolnění politických poměrů ve střední a východní Evropě v roce 1991. Podpis i ratifikace vydaných úmluv z oblasti ochrany kulturních hodnot byly tedy podepsány i ratifikovány se značným časovým odstupem.

Evropská kulturní úmluva z roku 1954 vstoupila v Československu v platnost až roku 1990. Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy z roku 1985 byla jménem České republiky podepsána roku 1998 a vstoupila v platnost roku 2000. Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy z roku 1992 vstoupila v platnost ve stejném roce a Evropská úmluva o krajině z roku 2000 je platná na našem území od roku 2004.

Začleněním úmluv do právního řádu České republiky se tyto mezinárodní smlouvy u nás staly aplikovatelnými a v duchu článku 10 Ústavy mají aplikační přednost před zákonnými normami.

3.3 Bilaterální mezinárodní smlouvy

Česká republika v rámci své zahraniční politiky sjednává řadu bilaterálních mezinárodních smluv. V oblasti kultury jsou to především tzv. kulturní dohody. Tyto smlouvy se týkají vzájemné spolupráce zemí v oblasti kultury, vzdělání, vědy apod. V současné době má ČR tento typ mezinárodních smluv sjednán se 75 státy světa.⁷⁷

---

⁷⁷ *Bilaterální smluvní základna v oblasti kultury.* Dostupné na <www.mkcr.cz>

4 SYSTÉMY DOTAČNÍCH POLITIK MEZINÁRODNÍCH INSTITUCÍ A MOŽNOSTI ČERPÁNÍ V ČR

Starost o kulturní památky a jejich ochranu a rozvoj náleží zejména jejich vlastníkům. Nejdůležitější mezinárodní úmluvy ovšem přikládají důraz na podporu péče o kulturní památky i z národní úrovně. Členské státy tak zavazují, aby památky na svém území finančně (ale i jinak) dostatečně podporovaly. Státy tak mívají zavedené systémy dotací a podpor kulturních památek z prostředků státních rozpočtů. Existují k nim ale i komplexní dotační nástroje a systémy dotačních politik z úrovně mezinárodních institucí a právě o těch pojednává tato kapitola.

4.1 Dotační systémy EU

Jak bylo uvedeno ve druhé kapitole, péče o kulturní hodnoty a kulturu vůbec je jednou z nejdůležitějších priorit EU a Evropských společenství, která prochází napříč většinou realizovaných programů a politik. V této podkapitole se zaměřím na systém evropského spolufinancování péče o kulturní památky, který je nejvíce integrován do dvou politik EU – politiky strukturální v podobě čerpání ze strukturálních fondů a politiky kulturní, realizované zejména prostřednictvím dotací z programu Culture.

4.1.1 Strukturální fondy

Strukturální fondy jsou hlavním nástrojem realizace společné Strukturální politiky EU (viz pododdíl 2.3.2). Péče o kulturní památky je v této politice integrována především v podobě priorit podpory cestovního ruchu a rozvoje území. Projekty, které jsou z těchto fondů financovány se realizují prostřednictvím tematických a regionálních operačních programů. Prostředky na projekty obnovy a rekonstrukce kulturních památek jsou poskytovány z nejobjemnějšího strukturálního fondu – Evropského fondu regionálního rozvoje (ERDF).

V rámci České republiky byl pro plánovací období 2007-2013 vytvořen jako jeden z tematických operačních programů pro celostátní úroveň **Integrovaný operační program** (IOP), pro nějž je v tomto období vyčleněno 1 582,4 milionů eur. Je rozdělen na 6 prioritních os, přičemž oblasti péče o kulturní památky se týkají osy 4 a 5.

Tabulka 2: Integrovaný operační program

Prioritní osa	Alokace
1: Modernizace veřejné správy	334 mil. EUR
2: Zavádění ICT v územní veřejné správě	170 mil. EUR
3: Zvýšení kvality a dostupnosti veřejných služeb	545 mil. EUR
4: Národní podpora cestovního ruchu	65 mil. EUR
5: Národní podpora územního rozvoje	420 mil. EUR
6: Technická pomoc	45 mil. EUR

Zdroj: MMR

Pod prioritní osu 4 spadají podporované aktivity:

- a) zavedení národního informačního a rezervačního systému
- b) zavádění a informační podpora národních a mezinárodních standardů ve službách ČR

- c) podpora marketingu na národní úrovni a tvorby zdrojových databází
- d) prezentace a propagace kulturního a přírodního bohatství, kulturního průmyslu a služeb s využitím pro cestovní ruch na národní úrovni
- e) podpora prezentace ČR jako destinace cestovního ruchu.

Prioritní osa 5 je zaměřena pouze na Cíl Konvergence (není určena pro Prahu) a je rozčleněna na 3 oblasti intervence, z nichž pro kulturní památky je relevantní především oblast 5.1 „*Národní podpora využití potenciálu kulturního dědictví*“ zahrnující tyto aktivity:

- a) budování a zefektivnění tematicky specializovaných národních center pro identifikaci, dokumentaci, uchování, užívání a prezentaci kulturního dědictví
- b) realizace vzorových projektů obnovy a využití nejvýznamnějších součástí nemovitého památkového fondu ČR
- c) zdokonalení infrastruktury pro moderní kulturní služby s vyšší přidanou hodnotou.⁷⁸

Protože IOP je programem národní úrovně, projekty fyzické obnovy či opravy jsou v rámci něj podporovány pouze u nevýznamnějších památek ČR, tedy objektů se statusem Národní kulturní památky a památek ze Seznamu světového dědictví UNESCO. Výše příspěvku z ERDF může podle nařízení Evropské komise dosáhnout maximálně 85% hodnoty jednotlivých projektů. Při řízení a realizaci IOP je nutné řídit se principem subsidiarity.

Z hlediska regionální úrovně mají v ČR všechny regiony soudržnosti pod cílem Konvergence (tedy s výjimkou Prahy) vypracovány **Regionální operační programy (ROP)**. Jejich cílem je zvýšit konkurenceschopnost regionů, jejich rozvoj a atraktivitu. Jsou řízeny Regionálními radami jednotlivých regionů soudržnosti.

Prioritní osy každého ROPu se mírně liší, záležitosti péče o kulturní památky tak mohou spadat pod různé osy v jednotlivých regionech. Většinou jsou to prioritní osy rozvoje cestovního ruchu, rozvoje města a (nebo) venkova či integrované podpory místního rozvoje. Prostřednictvím ROPů mohou být spolufinancovány projekty přestavby či výstavby památkových objektů, památkových zón, rekonstrukce kulturní či technické památky, kulturní zajímavosti pro využití v cestovním ruchu apod. Vazba na rozvoj cestovního ruchu se u těchto projektů vyžaduje téměř vždy.

Typovým projektem je záměr na zpřístupnění částí památek pro návštěvníky - věže, vyhlídky, opevnění a podobně nebo vytvoření nových expozic muzeí. O dotaci lze žádat také na budování či rozšíření parkoviště u hradů a zámků, popřípadě na přístupové komunikace apod. Tyto programy jsou určeny pro obce nad 500 obyvatel. Maximální výše podpory může dosahovat až 92,5 % všech uznatelných nákladů. Ale v případě, že projekt bude přinášet zisk, podpora klesne až na úroveň 40 %, v Jihočeském a Plzeňském kraji dokonce na 36 %.⁷⁹

Na Regionální operační programy jako celek je v tomto programovacím období vyčleněno 4,6 mld. eur.

Otázka ochrany kulturního dědictví na venkově (obce pod 500 obyvatel) již není na rozdíl od předchozího programového období EU financována ze strukturálních fondů, ale od roku 2007 přes nově vytvořený finanční nástroj zemědělské politiky EU – **Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD)**. Ministerstvo zemědělství ČR připravilo pro čerpání z jeho zdrojů koncepční Program rozvoje venkova pro období 2007-2013. Konkrétně opatření *Ochrana a rozvoj kulturního dědictví venkova* řeší jednak zpracování studií obnovy a využití kulturního dědictví, zpracování programů regenerace památkově chráněných území,

⁷⁸ MATOUŠKOVÁ K. *Integrovaný operační program pro období 2007-2013* (prezentace). Dostupné na <<http://www.spov.org/aktuality/integrovaný-operacní-program--ing-arch-matouskova.aspx>>

⁷⁹ KADLEC M. *Dotace na nemovité památky*[online]. Dostupné na <<http://moderniobec.ihned.cz>>

plánů péče o krajinné památkové zóny a jednak samotnou stavební obnovu, revitalizaci a zhodnocení památkových budov, ploch, kulturních objektů a prvků (kulturních památek, objektů v památkových rezervacích a památkových zónách a v krajinných památkových zónách), kulturních prvků vesnic a venkovské krajiny. Maximální míra spolufinancování bude 90 % všech uznatelných nákladů projektu, přičemž kterýkoli žadatel nesmí získat ve třech letech po sobě více než 200 tisíc eur.⁸⁰

V minulém programovacím období EU 2000-2006 přinesl první zkušenosti spolufinancování projektů obnovy a rekonstrukce památek a lokalit v ČR **Společný regionální operační program** (SROP), koncipovaný na období 2004-2006 (od vstupu ČR do EU) a pro všechny regiony soudržnosti v ČR (kromě Prahy). Památkové péče se týkaly dvě opatření – *Opatření 2.3 Regenerace a revitalizace vybraných měst*, na které bylo vyčleněno z ERDF 22 516 940 eur (75% celkového rozpočtu) a *Opatření 4.2 Rozvoj infrastruktury pro cestovní ruch*, na které bylo vyčleněno 36 030 374 eur (48% celkového rozpočtu).⁸¹

4.1.2 Program Culture

Program Culture, plánovaný pro období let 2007–2013, je programem EU pro částečné financování především mezinárodních projektů z oblasti kultury. Program je základem realizace kulturní politiky EU a navazuje na předchozí kulturní programy Kaleidoskop, Ariane a Raphael z období 1996-1999 a Culture 2000 (období 2000-2006).

Hlavním cílem programu je vytváření evropské občanské společnosti prostřednictvím kulturní spolupráce v Evropě, zdůrazňování společných kulturních hodnot obyvatel Evropy a společného kulturního bohatství a rozmanitosti. Tematický záběr programu překračuje oborový přístup, důraz je kladen na přístup interdisciplinární v podobě podpory kulturních aktivit napříč obory. Oblast podpory zahrnuje rovněž kulturní památky.

Program má 3 specifické cíle - podpora mezinárodní mobility kulturních představitelů, podpora mezinárodní výměny uměleckých děl a kulturních a uměleckých počinů a podpora mezikulturního dialogu. Tyto cíle jsou naplňovány skrze akční linie programu (tzv. strands).⁸²

- *Strand 1* – podpora kulturních projektů:
  - *Projekty víceleté spolupráce (dlouhodobé projekty)* – jsou tvořeny minimálně 6 subjekty ze 6 zemí, které realizují 3-5leté projekty. Dotace představuje maximálně 50% nákladů projektu a zároveň 200-500 tis. eur za rok.
  - *Akce spolupráce (krátkodobé projekty)* v maximální dvouleté délce jsou realizovány minimálně 3 subjekty ze 3 zemí. Dotace představuje maximálně 50% nákladů projektu a zároveň 50-200 tis. eur za rok.
  - *Literární překlady* jsou financovány ve výši max. 50% nákladů a 2-60 tis. eur ročně.
  - *Zvláštní akce* představují spolupráce se třetími zeměmi a kulturní ceny (vč. Europa Nostra);
- *Strand 2* – podpora subjektů aktivních v oblasti kultury na evropské úrovni;
- *Strand 3* – podpora studií, analýz, sběru a šíření informací v oblasti kulturní spolupráce a evropské kulturní politiky a podpora národních kanceláří.

Celkový rozpočet programu činí 407 milionů eur.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ *Dotacíní průvodce*[online]. Dostupné na <www.dotaceeu.cz>.

⁸² *Program Culture / O programu*[online]. Dostupné na <<http://www.institutumeni.cz>>

Základními kritérii pro poskytnutí dotace jsou míra evropské přidané hodnoty projektu (úroveň mezinárodní spolupráce a celoevropský význam projektu), kvalita návrhu (umělecké a kulturní kvality) a intenzita propagace a šíření informací o projektu.

Zvláštní akcí v rámci programu je každoroční udělování *ceny Europa Nostra* pro vynikající výsledky v oblasti péče o kulturního dědictví. Ocenění se týkají dvou kategorií: restaurování, výzkum, služba ochrany kulturního dědictví (jednotlivci nebo skupiny) a vzdělávání, odborná příprava a zvyšování povědomí o kulturním dědictví.⁸³

Podpora mezikulturního dialogu znamená mimo jiné zvyšování povědomí mezi jednotlivými národy o evropském kulturním dědictví. Díky tomuto cíli se program zaměřuje také na krátkodobé i dlouhodobé projekty, které uchovávají, chrání, prezentují a zpřístupňují kulturní dědictví evropského významu také formou zlepšování stavu památkových lokalit a památek v rámci Evropy. Toto téma bylo silně zdůrazněno v minulém programu Culture 2000, jehož součástí byla aktivita „*Laboratoře evropského kulturního dědictví*“, zaměřená na konzervování, restaurování a zhodnocení nemovitých i movitých památek a míst evropského významu, která jsou přístupná veřejnosti, s využitím inovativních metod, technologií a koncepcí.⁸⁴

Žádost o dotaci na projekt může podat jakákoli veřejná či soukromá právnická osoba, jejíž činnost spočívá v oblasti kultury (např. obce, školy, kulturní organizace všeho druhu) pomocí speciálního formuláře, který zašle na adresu *Výkonné agentury pro vzdělávání, audiovizí a kulturu*, což je speciální agentura pověřená Evropskou komisí pro realizaci podstatné části programu. Žadatel musí mít dostatečnou finanční a provozní kapacitu pro realizaci a dokončení projektu. Vyhodnocení žádostí trvá okolo půl roku. Přiznané granty se poté vyplácí ve dvou splátkách u krátkodobých a ve třech splátkách u dlouhodobých projektů.

Ministerstvo kultury ČR navíc každoročně vyhlašuje *Grantový program na podporu podpořených projektů v rámci programu EU Culture 2000/Culture*. Je to z toho důvodu, že i přes podporu EU musí hradit organizátoři kulturních projektů náklady ve značné výši. Granty MK v tomto programu mohou být uděleny až do výše 50% vlastních nákladů žadatele.

4.2 Finanční mechanismy EHP a Norska

Na základě těchto dvou finančních mechanismů se státy Evropského hospodářského prostoru (EHP)/Norsko zavázaly přispívat ekonomicky slabším zemím v EHP, a to poskytováním grantů na investiční a rozvojové projekty v prioritních oblastech, jako ochrana a obnova kulturního dědictví, ochrana životního prostředí, podpora soudnictví, zdravotnictví či péče o dítě aj.

Přistoupením k EHP (současně se vstupem do EU) získaly nové státy, včetně ČR, nárok na čerpání finančních prostředků z Finančního mechanismu EHP (který financují 3 státy ESVO Island, Lichtenštejnsko a Norsko) na investiční a rozvojové projekty na rozšířeném vnitřním trhu. Norsko navíc na základě bilaterální dohody s Evropským společenstvím přispívá na základě Norského finančního mechanismu.

Pro ČR byla pro pětileté období 2004-2009 vyčleněna částka 110,91 milionů eur (48,54 milionů z FM EHP a 62,37 milionů z Norského FM). Z těchto prostředků se financují projekty, které nejsou financovány z fondů EU, v oblasti kulturních památek především prostá obnova bez dalších nutných vazeb, např. na cestovní ruch. Podporované projekty, zaměřené

⁸³ *Program Culture / O programu*[online]. Dostupné na <<http://www.institutumeni.cz>>

⁸⁴ *Program Culture 2000*[online]. Dostupné na

<http://www.npu.cz/html/culture2000heritage/program_culture2000.php>

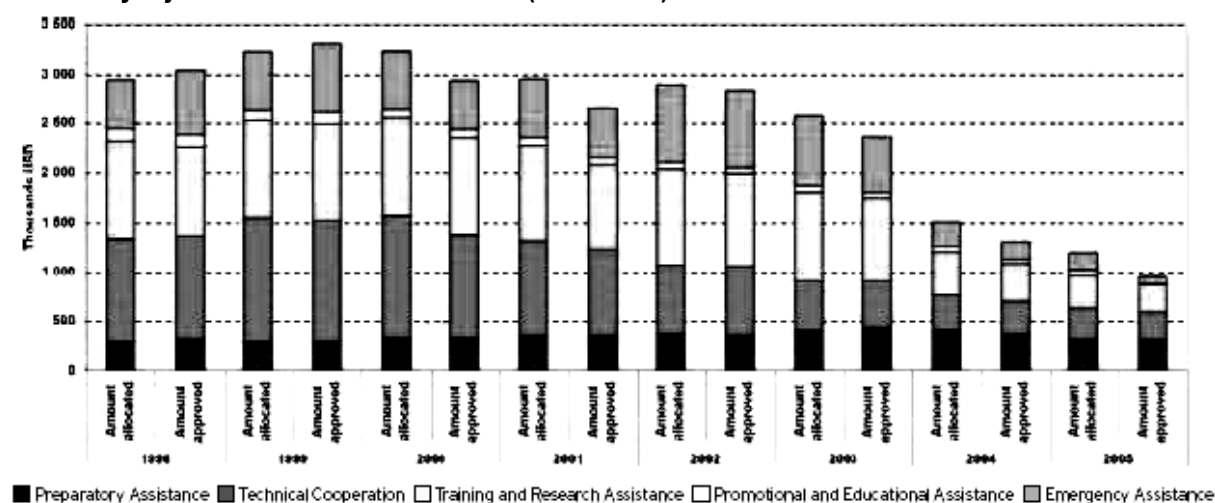
na rekonstrukci památek, vybírá Ministerstvo kultury. O dotaci mohou požádat všechny obce bez ohledu na jejich velikost. Výše dotace může dosáhnout až 85% uznatelných nákladů, přičemž minimální náklady projektu by se měly pohybovat okolo 10 milionů korun. Schvalovací proces trvá kolem jednoho roku. Řídícím orgánem finančních mechanismů je Ministerstvo financí.⁸⁵

4.3 Fond světového dědictví UNESCO

Fond světového dědictví funguje jako doplňkový finanční nástroj na ochranu památek zapsaných v Seznamu světového dědictví. Stejně jako Seznam byl zřízen Úmluvou o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví.

Využití prostředků z Fondu je velice omezené, Úmluva totiž v první řadě zavazuje stát využívat své vlastní prostředky pro péči o kulturní památky zapsané na Seznamu, které se nachází na jeho území. Navíc UNESCO přednostně raději podporuje ochranu památek jinak než finančně, například v podobě školení, výzkumů apod. Prostředky fondu se tedy využívají pouze jako doplňková finanční pomoc v případě přípravy a nominace, zaškolování pracovníků, technické spolupráce, vzdělávací pomoci a pomoci v naléhavých situacích (např. při živelných pohromách). O jejich využití rozhoduje výhradně Výbor pro světové dědictví. UNESCO se snaží výdaje z důvodu omezených příjmů Fondu soustavně snižovat. V roce 2007 se z fondu vydalo okolo 600 tis. dolarů.⁸⁶

Graf 3: Výdaje Fondu světového dědictví (1998-2005)

■ Preparatory Assistance ■ Technical Cooperation □ Training and Research Assistance □ Promotional and Educational Assistance ■ Emergency Assistance
Zdroj: UNESCO: *World Heritage – Challenges for the Millenium*, 2007

Příjmy do Fondu tvoří zejména povinné příspěvky členských států Úmluvy (placené každé dva roky), příspěvky dobrovolné, dary, příspěvky nečlenských států, různých nevládních i mezivládních organizací veřejného i soukromého sektoru, příspěvky jednotlivců, úroky na zdroje Fondu a příjmy z akcí pořádaných ve prospěch Fondu.

Česká republika podala Výboru žádost o finanční pomoc z Fondu pouze jednou při ničivých záplavách v roce 2002, kdy byly postiženy některé památky v historickém jádru Prahy a Českého Krumlova.

⁸⁵ KADLEC M. *Dotace na nemovité památky*[online]. Dostupné na <<http://moderniobec.ihned.cz>>

⁸⁶ *Funding*[online]. Dostupné na <<http://whc.unesco.org>>

5 PRAKTICKÝ VÝKON MEZINÁRODNÍ PÉČE NA PŘÍKLADU MĚSTA TŘEBÍČE A JEHO PAMÁTEK NA SEZNAMU SVĚTOVÉHO DĚDICTVÍ UNESCO

Město Třebíč leží na řece Jihlavě v jihovýchodní části kraje Vysočina a má 38 700 obyvatel. Od Brna je vzdáleno asi 60 km, od Prahy 180 km a od Vídně 150 km. Je zatím posledním městem v České republice, jehož památky byly zapsány na prestižní Seznam světového dědictví UNESCO jako v pořadí 12. památka na území ČR. Stalo se tak v roce 2003 a zapsána byla Židovská čtvrť s židovským hřbitovem a románsko-gotickou bazilikou sv. Prokopa.⁸⁷

5.1 Historické souvislosti

K pochopení souvislostí současného stavu ochrany památek a záležitostí, které vedly k zápisu do Seznamu je potřeba se krátce zmínit o historii těchto památek.

Už od 16. století se v jinak křesťanské Třebíči začala objevovat čím dál početnější židovská menšina, která postupně vytvořila ve městě v té době typické židovské ghetto s vlastní samosprávou na levém břehu řeky Jihlavy. Je třeba zdůraznit fakt, že vztah Židů s křesťanskými sousedy byl přes náboženské rozdíly velmi tolerantní, o čemž svědčí bezprostřední sousedství židovské čtvrti s křesťanskou bazilikou. Nárůst židovského obyvatelstva v limitovaném území se projevil velice hustou zástavbou čtvrti, která dala vzniknout unikátní urbanistické struktuře a bizarní architektuře s křivolakými uličkami, klenutými průchody a dalšími prvky, vytvářejícími *jedinečnou atmosféru čtvrti*, její *genius loci*. Po politických změnách v roce 1848 došlo ke smíšení židovského a křesťanského obyvatelstva a z židovského ghetta se stalo ghetto sociální. Bývalá židovská čtvrť se stala domovem dělnické chudiny. Nedostatek financí na údržbu a opravy domů vedly k celkovému pustnutí čtvrti, které pokračovalo během tragických událostí holocaustu, kdy byli z města odvezeni téměř všichni Židé, což znamenalo konec židovské obce ve městě. Úpadek čtvrti pokračoval také během socialismu a vyvrcholil v 80. letech minulého století, kdy bylo v územním plánu města rozhodnuto o *plošné demolici celého území* a výstavbě výškových budov. Nedostatek peněz v rozpočtu však demolici naštěstí pozdržel. Nedošlo ani k žádným modernizacím, tudíž zůstala zachována nejcennější hodnota čtvrti – neporušená urbanistická struktura.

Po roce 1989 došlo k personálním změnám ve vedení města, jehož hlavní prioritou se naopak stala postupná revitalizace zchátralé židovské čtvrti. Byl založen *Fond Třebíč*, který formuloval program regenerace a koordinoval čerpání podpor z různých fondů.

První mezinárodní peníze v procesu rekonstrukce čtvrti představovala půjčka ve výši 40 milionů Kč z *amerického programu MUFIS* (program americké vlády na rozvoj infrastruktury postkomunistických zemí) v roce 1995 na kompletní přestavbu inženýrských sítí, výměnu dlažby, propojení čtvrti s okolním městem a zabezpečení proti záplavám. Město se půjčkou zadlužilo až do roku 2010, nicméně se podařilo velice rychle území oživit a nastartovat další fáze renovací v podobě obnovy fasád budov. Tyto revitalizační aktivity nakonec zvelebily židovskou čtvrť natolik, že v roce 1999 navrhlo Ministerstvo kultury Třebíči kandidaturu na

⁸⁷ K vypracování kapitoly byly použity informace a podklady pana Ing. arch. Lubora Herzána a městského úřadu Třebíč. V příloze je několik fotografií a mapa pro konkrétnější obrázek o památkách a jejich prostorovém umístění ve městě.

zápis do Seznamu světového dědictví. V roce 2000 byly pak třebíčské památky zapsány na indikativní seznam ČR.

5.2 Okolnosti zápisu

Nominace Židovské čtvrti, hřbitova a baziliky, vyjádřená v malé nominační zprávě (vypracována v roce 2000), se opírala o tři argumenty:

- Třebíčská židovská čtvrť (společně s hřbitovem s 3000 kamennými náhrobky) je unikátně zachovalým urbanistickým útvarem a mimo území Izraele světově ojedinělým hmotným dokladem židovské kultury.
- Románsko-gotická bazilika sv. Prokopa ze 13. století je výjimečným dokladem ranně křesťanské architektury přechodového slohu.
- Prostorová návaznost památek vyjadřuje ideu mnoho staletí trvající mírové koexistence mezi křesťanskou a židovskou kulturou.

Expertní orgány UNESCO poté schválily oprávněnost prvního a třetího argumentu. Argument výjimečnosti baziliky byl zamítnut, protože kvůli existenci obdobných staveb např. ve Francii nesplnila bazilika kritérium celosvětové autenticity. V souladu se třetím argumentem však byla do nominace nakonec zahrnuta také.

V roce 2001 byl vypracován obsáhlý elaborát tzv. velké nominační zprávy. Koordinátorem zpracování tohoto nominačního materiálu byl Státní ústav památkové péče v Praze za účinné pomoci města Třebíče a řady externích spolupracovníků, v lednu 2002 si pak ústředí UNESCO vyžádalo písemný dodatek, konkretizující zejména plány budoucího rozvoje a využití území. Téhož roku do Třebíče expertní skupina ICOMOS pod vedením finského architekta Yucky Jokilehto a vyhodnotila stav památek v terénu i související dokumentaci. 3. července 2003 potom Výbor pro světové dědictví na svém 27. zasedání rozhodl o zápisu památek do Seznamu světového dědictví.

5.3 Důsledky zápisu

Zápis do Seznamu světového dědictví UNESCO je spojen především s okamžitým rapidním nárůstem prestiže a popularity objektu působící na rozvoj cestovního ruchu. „Značka UNESCO“ je potvrzením celosvětové kvality památky, v případě třebíčské židovské čtvrti jde navíc o jednu z pouhých dvou komplexních památek židovské kultury na světě (mimo území Izraele), což přitahuje turisty se zájmem o židovskou kulturu z celého světa.

Příliv turistů s sebou nese také příliv finančních prostředků. To znamená velkou příležitost pro obyvatele a město tento potenciál využít v podobě nabídky turistických služeb.

Dalším příznivým důsledkem zápisu je *sponzoring*. Třebíčské památky získaly v krátké době řadu sponzorů soukromého sektoru, kteří se skrze památky ochotně a úspěšně prezentují.

Nemalým zdrojem financí se pro Třebíč staly *příjmy z veřejných rozpočtů*. Jednak z rozpočtu kraje Vysočina, který jako jediný v ČR poskytuje třem svým „obcím UNESCO“ (kromě Třebíče je to Telč a Žďár nad Sázavou) každoročně 1 milion Kč na podporu péče a rozvoje památek. A jednak ze státního rozpočtu, odkud má mimo jiné letos poprvé Třebíč možnost čerpat v rámci programu Ministerstva kultury „Podpora pro památky UNESCO“.

Zápis do Seznamu s sebou přinesl i jisté nepříznivé důsledky jak pro místní obyvatele tak pro město. Jednak je to určitá *ztráta klidu v lokalitě* v důsledku přílivu turistů, problém *nekoordinované dopravy* v křivolakých uličkách a jednak výrazné *omezení možností přestaveb* či rekonstrukcí v objektech pod památkovou ochranou. Vzhledem k rychlosti

s jakou se Židovská čtvrť proměnila z demoličního pásma na chráněnou lokalitu UNESCO měli místní obyvatelé velké potíže si na tyto změny zvyknout.

Skloubit nutnost zachování historické autenticity s podmínkami bydlení pro moderní obyvatelstvo je obtížným úkolem. Městský úřad se jej pokusil částečně splnit pomocí *politiky tzv. cukru a biče*. Ve spolupráci s orgány památkové péče vytvořil Metodické pokyny pro stavební činnost v židovské čtvrti, v nichž jsou vymezena práva a povinnosti vyplývající ze stavebních a památkářských předpisů, vysvětlen postup při přípravě stavby a vyjmenovány konstrukce v území nepřístupné (ploché střechy, plastová okna, světelné reklamy apod.). Jako protiklad byl vytvořen grantový systém, z něhož vlastníci nemovitostí v památkové zóně mohou získat finanční příspěvek na obnovu svého objektu, pokud splní předepsaná pravidla, zejména požadavky památkové péče. Tento systém významně ovlivnil dnešní výborný stav židovské čtvrti.

Ze zápisu také vyplývá povinnost podávat Centru světového dědictví pravidelné monitorovací zprávy o stavu a plánech péče o památky.

5.4 Další formy podpory

Péče o vybrané třebíčské památky z mezinárodního hlediska je ovlivněna zejména zápisem do Seznamu světového dědictví a všemi důsledky, které s ním souvisejí. Nicméně je podporována i z dalších zdrojů mezinárodní úrovně. Především se jedná o strukturální fondy EU.

Z předstupního programu EU *Phare 2003 částí II.* byla financována výstavba 180metrové přístupové komunikace k bazilice sv. Prokopa a sousednímu zámeckému areálu, která byla realizována v roce 2006. Celkové náklady tvořily 10,6 milionů Kč, z čehož evropská dotace činila cca 75%.

V letošním roce byla odsouhlasena realizace druhé fáze výstavby této komunikace a to obnovení historického vstupu baziliky. Projekt obnáší rekonstrukci inženýrských sítí, demolici a novostavbu některých objektů v okolí, výsadbu zeleně a další úpravy. Plánovaný rozpočet činí 9,8 milionů Kč. Většina bude financována ze strukturálních fondů v rámci ROPu Jihovýchod.

Dalším současným projektem, částečně hrazeným z evropských fondů je modernizace historického objektu zámku Třebíč, který sice mezi památky v seznamu UNESCO nepatří, ale je stavebně propojen s bazilikou. Projekt, počítající s komplexní přestavbou celého objektu a vybavení expozice, iniciovalo Muzeum Vysočiny, které v zámku sídlí. Celkový rozpočet je 130 milionů Kč, ze strukturálních fondů je vyčleněno 100 milionů, zbytek půjde z rozpočtu kraje. Projekt tak nahrazuje nechvalně známý projekt Bono Publico z minulého programového období, který byl určen na společnou rekonstrukci třebíčského a budišovského zámku. Korupční aféra ale možnost realizace projektu natolik zbrzdila, že Třebíč nakonec z projektu vystoupila.

Dalšími projekty, které byly spolufinancovány ze strukturálních fondů, byly v minulém programovém období projekty zaměřené na publikaci propagačních materiálů „Třebíč jinýma očima“ a „Třebíč Open-Europe“.

6 ZHODNOCENÍ SOUČASNÉHO STAVU MEZINÁRODNÍ PÉČE O KULTURNÍ DĚDICTVÍ

Mezinárodní péče o kulturní dědictví v podobě, v jaké jí známe dnes existuje v podstatě až od nástupu éry globalizace od druhé poloviny 70. let minulého století. Předchozí mezinárodní aktivity v péči o kulturní památky měly většinou formu stanovování mezinárodních závazků, obsahujících obecné zásady pro soustavu národních památkových péčí bez zaměření na konkrétní památky. Změnu v konceptu přinesla až Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví vytvořením institutu „globálního kulturního dědictví“ pod patronací UNESCO. Tím se soubor těch nejdůležitějších a nejvýznamnějších světových památek dostává do nově vzniklého systému globální péče.

Ve stejném období vzniká v evropských nadnárodních integračních strukturách nová hybná síla – strukturální (regionální) politika, která v sobě částečně také nese snahy o zachování a především rozvoj kulturního fondu v Evropě.

Tyto dva nejdůležitější simultánně působící faktory na mezinárodním poli péče o kulturní dědictví s sebou přinášejí řadu výhod, nevýhod, příležitostí i nebezpečí, které se promítají jednak do současného stavu a jednak naznačují směr budoucího vývoje památkové péče v mezinárodních souvislostech.

6.1 Klady současného stavu a příležitosti pro budoucnost

V silícím procesu globalizace doprovázeném ekonomickou liberalizací a rostoucím důrazem na soukromé vlastnictví zdrojů, který v sobě nepochybně skrývá i určité kulturně destruktivní tendence bylo vytvoření institucionálně zajištěné mezinárodní kontroly a péče o celosvětové kulturní dědictví zcela jistě kladným momentem. Obecné rámcové podmínky zacházení s památkami, vyplývající z řady mezinárodních dohod a úmluv, jsou velmi dobře nastaveny, přestože míra jejich dodržování se v různých zemích liší.

Velmi významný je fakt, že UNESCO, které tuto institucionalizovanou mezinárodní péči představuje, není pouze politickou mezivládní organizací, ale opírá se o vědeckou platformu mezinárodních odborných institucí. Tím je zaručena vysoká objektivita v rozhodování.

V některých aspektech jednoznačně příznivé bylo i vytvoření seznamu nejdůležitějších světových památek a lokalit, jejichž zachování je nezbytné z hlediska celého lidstva. Je třeba zdůraznit, že podmínky pro výběr památek do seznamu i následné požadavky na jejich udržování jsou vysoké a s nárůstem počtu památek v seznamu se UNESCO uchyluje k dalšímu zpřísnování dozoru nad nimi, což je jenom dobře k zajištění optimální ochrany těchto památek. Dokladem tohoto je také pokles poměru počtu památek v Seznamu světového dědictví v ohrožení vůči celkovému počtu památek ze Seznamu světového dědictví v posledních letech.

Z důvodu celosvětové prestiže Seznamu světového dědictví má zápis památky do něj nesmírně pozitivní ekonomické důsledky pro vlastníka, obec i stát, na jehož území se památka nachází. Přijetí památky do Seznamu znamená oficiální uznání, že kulturní hodnota památky dosahuje světově ojedinělé úrovně. To má za důsledek většinou značný nárůst cestovního ruchu v oblasti, popularizaci objektu, příliv financí z různých zdrojů a stimulaci ekonomického rozvoje území.

Pro subjekty angažované v oblasti památkové péče z členských států EU (do budoucna také kandidátských zemí) je velkým plusem a velkou příležitostí možnost čerpání prostředků

EU, především prostřednictvím strukturálních fondů. Rozvoj kulturního dědictví v rámci podpory kulturní diverzity je jednou z nejdůležitějších priorit současné EU, což představuje pro kvalitní projekty rozvoje památek velký potenciál.

Dlouhodobou příležitostí a zároveň výzvou mezinárodních projektů péče o kulturní dědictví je formování pozitivního přístupu lidí k památkám a kultuře vůbec, kultivace jejich smýšlení a výchova ke vzdělané kulturní společnosti.

6.2 Zápory současného stavu a hrozby pro budoucnost

Každá mince má dvě strany a to platí i pro mezinárodní aktivity v péči o kulturní dědictví. Zejména pak pro Seznam světového dědictví, v souvislosti s nímž existuje řada problémů, které vyvolávají kritiku jeho současné koncepce nebo dokonce jeho samotné existence. Problém tkví zejména v tom, které objekty a na základě čeho si zasloužily dostat se mezi vyvolené památky celosvětového významu.

Výběr světového reprezentativního souboru autentických památek s největší světovou kulturní hodnotou je už z principu problematický, jelikož kulturní hodnota je kategorie do jisté míry vždy subjektivní. Při posuzování různorodých památek či lokalit v globální multikulturní civilizaci to platí tím spíše. Nic na tom nezmění maximální možná objektivita posuzování památek profesionály z odborných organizací. O nesouladu přístupu ke kulturním hodnotám z pozice odborníků a veřejnosti svědčí například fakt, že na Seznamu figurují i objekty veřejnosti zcela neznámé a některé světově velmi populární chybí.⁸⁸

Problémem s tím souvisejícím je neustálé rozšiřování Seznamu o nové a nové objekty. Každoročně se do něj zapíše nějakých 20 – 25 objektů. Při tomto vývoji dosáhne Seznam jednoho tisíce památek kolem roku 2012, v roce 2030 by už to mohlo být 1500 památek a 2000 objektů v roce 2045.⁸⁹ Zůstává otázkou, zda-li památky tohoto počtu mohou být stále považovány za ty nejdůležitější artefakty pro celé lidstvo s nejvyšší univerzální hodnotou na světě. Geografické rozložení zapsaných památek, z nichž celá polovina se nachází v Evropě a Severní Americe představuje další potíž. Tyto problémy jsou částečně determinovány velkým vlivem „památkové diplomacie“ států, které se snaží své památky na Seznam prosazovat. Tyto otázky vyvolávají pochyby o objektivitě výběru. UNESCO se proto postupně snaží zpříšňovat podmínky zápisu do Seznamu a prosazuje zapisování objektů z jiných oblastí k dosažení rovnoměrnějšího geografického rozložení zapsaných památek.

Samotné vytvoření Seznamu světového dědictví nastartovalo vlnu jisté „bulvarizace“ kulturního dědictví – známá památka se zápisem stává ještě známější, láká na sebe pozornost na úkor méně známých, ačkoli kulturně velmi hodnotných, které stagnují.⁹⁰ Protože nejdůležitějším kritériem pro zápis je autenticita, tvoří Seznam světového dědictví vlastně soubor reprezentativních vzorků veškerého kulturního dědictví a jejich méně známí „příbuzní“ jsou postiženi v jejich prospěch úbytkem zájmu právě v důsledku popularity a prestiže Seznamu. Tímto procesem se globální památková péče mění v jakési institucionalizované sběratelství. Zda-li je tento postup optimální je věcí názorů.

Ačkoli zápis přinese památce většinou materiální výhody, tím, že se stává globálním kulturním dědictvím se zároveň stává duchovním vlastnictvím všech – celého lidstva. A co je v všech, není vlastně ničím. Z důvodu otevření se široké globální turistické veřejnosti se

⁸⁸ Například socha Ježíše Krista v Riu, která byla veřejností zvolena za novodobý div světa, na Seznamu není.

⁸⁹ *World Heritage – Challenges For The Millenium*. UNESCO, 2007, s. 192. Dostupné na: <http://whc.unesco.org/documents/publi_millennium_en.pdf>

⁹⁰ HÁJEK, T. *Zánik a vznik památkových péčí*. Praha: Epocha, 2005, s. 175.

domácímu obyvatelstvu může duchovně odcizit. Na místě vzniknou cizojazyčné nápisy, prodávat se zahraniční zboží pro turisty apod.⁹¹, což může (ale samozřejmě také nemusí) památku do jisté míry vytrhnout z prostředí domácí tradice.

Mimo tyto „existenciální“ problémy s výběrem reprezentantů globálního kulturního dědictví je dnes velkým problémem praktické (ne)dodržování závazných pravidel péče o památky ze Seznamu v některých státech. Počet památek v Seznamu světového dědictví v nebezpečí sice poklesl, číslo je přesto dál relativně vysoké. Zároveň v posledních letech v důsledku předchozích deficitů musí být snižována pomoc z prostředků Fondu světového dědictví. Jak zajistit dostatečné financování světového dědictví musí UNESCO do budoucna vyřešit. Jako možná alternativa se jeví vytvoření sesterských organizací světového dědictví v různých částech světa, které by získávaly prostředky pro péči o světové dědictví na regionální bázi. Druhým a zřejmě realizovatelnějším řešením by bylo zdokonalení koordinace cílů UNESCO s cíly ostatních mezinárodních sdružení a států. Mezi těmi totiž dnes existují značné disparity, které vedou k neefektivnímu financování a zajišťování kvalitní péče o světové dědictví. Dalšími alternativami, které by s tímto řešením bylo vhodné provázat, je získávání zdrojů ze soukromého sektoru.

Nedostatek financí pro mezinárodní pomoc je samozřejmě spojen s otázkou, proč požadavky na mezinárodní pomoc rostou. Je to především zvyšující se ohrožení památek světového dědictví v podobě hospodářských procesů, zhoršování klimatu, ozbrojených konfliktů či živelných katastrof.⁹²

UNESCO si tedy stanovilo priority pro světové dědictví, kterých je potřeba v dlouhodobém výhledu dosáhnout, resp. dosahovat:

- harmonizace Seznamu světového dědictví
- zefektivnění a zpřísnění monitorovacího procesu
- zajištění řádné péče o památky ze Seznamu
- snížení počtu památek na Seznamu světového dědictví v nebezpečí
- vyřešení narůstající potřeby mezinárodní pomoci z Fondu světového dědictví
- zdokonalení vzdělávání a výzkumu
- šíření informací o světovém dědictví.⁹³

Otázkou je rovněž, zda na dosažení těchto cílů, které by měly odstranit současné záporné stránky vývoje globální péče bude stačit letos již 36letá Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví, nebo bude potřeba její zásadní novela či proměna do nového dokumentu odrážejícího potřeby moderní kulturní společnosti.

Negativní aspekty směrem k péči o kulturní dědictví s sebou nese i evropská strukturální politika, jmenovitě např. silně zbyrokratizovaný proces žádostí a výběru dotací, nebezpečí neadekvátního výběru projektů, hrozba zneužití neoprávněným odčerpáváním z důvodu netransparentního procesu poskytování dotací atd.

6.3 Tabulka SWOT

V následující tabulce přináším shrnutí nejdůležitějších slabých a silných stránek, příležitostí a hrozeb mezinárodní úrovně péče o kulturní dědictví:

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tabulka největších hrozeb pro památky ze Seznamu světového dědictví, které bývají v posledních desetiletích nejčastěji uváděny v monitorovacích zprávách a počet jejich výskytu podle jednotlivých regionů je součástí přílohy.

⁹³ *World Heritage – Challenges For The Millenium*. UNESCO, 2007. Dostupné na:

<http://whc.unesco.org/documents/publi_millenium_en.pdf>

Tabulka 3: SWOT analýza stavu mezinárodní péče o kulturní dědictví

Silné stránky	Slabé stránky
samotná existence organizace mezinárodní ochrany kulturního dědictví	Problematický výběr objektů do Seznamu světového dědictví
téměř celosvětová působnost UNESCO	Nerovnoměrné geografické rozložení zapsaných památek
soubor obecně platných zásad pro památkovou péči vyplývající z mezinárodních úmluv	Zapsaných památek začíná být příliš mnoho
spolupráce s profesionálními organizacemi	Popularita zapsaných památek na úkor méně známých
důsledná ochrana nejdůležitějších památek světa	Nesoulad vnímání kulturních hodnot z hlediska mezinárodního x národního x veřejnosti
celosvětová prestiž Seznamu světového dědictví	Bulvarizace zapsaných památek
vliv na ekonomický rozvoj zapsaných památek a jejich okolí	Nekorespondující cíle mezinárodní péče x národních pam. péčí x vlád x komerčních subjektů
priorita kulturního rozvoje EU	Nedostatečná péče některých států o zapsané památky
Objemné dotace ze strukturálních fondů EU na kulturní památky	Nedostatek financí pro komplexní péči o světové kulturní dědictví
Poskytování dotací z programu Culture a dalších programů EU	Zdlouhavý a zbyrokratizovaný proces podávání žádostí a poskytování dotací EU
Příležitosti	Hrozby
Rozšiřování EU a rozšíření mezinárodní péče o nové kulturní hodnoty	Globalizační kulturně destruktivní tendence
Rozšiřování kulturního rozhledu v rámci integrované Evropy	Zhoršování ŽP, války, živelné katastrofy ohrožující kulturní a přírodní dědictví
Školení a výcvik památkových odborníků	Rostoucí potřeba mezinárodní pomoci
Propagace a zvyšování veřejného povědomí o památkách UNESCO	Zhoršování kulturní osvěty u veřejnosti
Výchova kulturní a vzdělané společnosti pomocí mezinárodních projektů	Složitě hledání mezikulturního dialogu
Zapojení soukromého sektoru do struktury mezinárodní péče o kulturní dědictví	Netransparentní odčerpávání dotací ze strukturálních fondů EU

Zdroj: autor.

6.4 Zásady pro ČR

Česká republika je do existujících forem mezinárodní spolupráce výrazně zapojena (viz kapitulu 3) a díky svému obrovskému kulturnímu potenciálu ze současné struktury mezinárodních aktivit na poli ochrany kulturního dědictví těží. Aby však dosahovala co největšího prospěchu i do budoucna a zabránila hrozbám, které z tohoto procesu také vyplývají, je potřeba držet se zásad pro péči o památky a využívání prostředků pro jejich ochranu. Nejdůležitější z nich jsou shrnuty v následujících bodech.

- Implementace principů mezinárodních úmluv do praktické památkové péče
- Kvalitní a srozumitelná legislativa v oblasti památkové péče (aktualizace zastarávajícího památkového zákona)
- Větší koordinace cílů státu a památkové péče
- Silnější vliv památkářských lobby organizací
- Lepší propojení zásad památkové péče s procesem územního plánování
- Zabránění politizace důležitých otázek kulturních hodnot
- Snížení byrokratizace správního řízení v oblasti památkové péče
- Princip subsidiarity při řízení památkové péče i čerpání financí

- Šíření informovanosti o možnostech využívání prostředků z dotačních programů mezinárodních institucí
- Inicie většího počtu projektů, které by měli šanci získávat dotace EU a vysoká míra zapojení mezinárodních zdrojů
- Jednoduchý systém podávání žádostí o dotace
- Co nejtransparentnější proces čerpání ze strukturálních fondů
- Aktivita „památkové diplomacie“ při prosazování českých památek na Seznam světového dědictví
- Spolupráce s jinými zeměmi na základě bilaterálních dohod
- Zajištění a vzdělávání dostatečně kvalitních odborníků
- Zaškolování „památkářských zedníků“ – technických pracovníků s citem pro památkovou péči
- Pokračující tvorba turistických kapacit a poskytování turistických služeb pro stimulaci cestovního ruchu
- Dialog s širokou veřejností o problematice kulturních hodnot
- Formování pozitivnějšího přístupu občanů ke kulturním hodnotám.

Je tedy zejména zapotřebí na místní, regionální a národní úrovni zajistit správní aparát s pozitivním přístupem k zachování kulturního dědictví, který si jednak plně uvědomí přítomný kulturní potenciál a jednak bude podporovat ochranu jeho kulturních hodnot, usměrňovat komerční tlaky k zamezení jejich znehodnocování, spolupracovat s odbornými organizacemi a vlastníky kulturních objektů k zajištění jejich rozvoje a tím vytvoří optimální prostředí pro vstup mezinárodních zdrojů a mezinárodní pomoci, jejímž prostřednictvím bude ochranu a regeneraci kulturních hodnot nadále zkvalitňovat.

ZÁVĚR

Péče o kulturní hodnoty, jakkoli je tento pojem složitý a obtížně vymezitelný, již dávno není výlučnou aktivitou jednotlivců, obcí či států. Zahrnuje také mnoho forem mezinárodní spolupráce, které se jí snaží z celosvětového pohledu koordinovat a přispívat k jejímu rozvoji.

Tyto mezinárodní aktivity se počaly rozvíjet zejména v souvislosti s ničivými dopady první a druhé světové války, které část světového kulturního dědictví silně poškodily. Na mezinárodním poli se tak vytvořilo několik organizací, jejímž prioritním cílem bylo zejména válkám do budoucna zabránit a mimo jiné vytvořit soustavu obecných zásad pro řádnou péči o kulturní dědictví a další kulturní hodnoty, které je potřeba ve veřejném zájmu zachovávat a rozvíjet. Těmito organizacemi bylo zejména UNESCO, v Evropě dále Rada Evropy a integrační seskupení evropských států, které vyžrálo do podoby dnešní Evropské unie.

UNESCO společně se svým poradním orgánem ICOMOS a taktéž Rada Evropy přispěly péči o kulturní dědictví vydáním řady významných dokumentů, které obsahují obecné i praktické zásady pro řádnou údržbu a ochranu památek a dalších kulturních hodnot.

Od 70. let 20. století vznikl z podnětu UNESCO institut světového dědictví společně s komplexním systémem ochrany jeho nejdůležitějších reprezentantů zapsaných do Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví. Vytvoření tohoto systému znamenalo posun části památkové péče na globální úroveň a významnou kvalitativní změnu v pojetí mezinárodní spolupráce v oblasti péče o kulturní dědictví.

Do existujících forem mezinárodní spolupráce je významně zapojena i Česká republika, na jejímž území se nachází velký kulturní potenciál. Na Seznamu světového dědictví UNESCO bylo již zapsáno 12 památek na území ČR, což těmto památkám a subjektům, které se podílí na jejich správě vyneslo rapidní nárůst popularity i peněžních prostředků z cestovního ruchu, z veřejných rozpočtů i z dotačních programů mezinárodních organizací.

Nejpropracovanější dotační systémy zaměřené mimo jiné na podporu kulturního dědictví realizuje v současnosti Evropská unie v rámci své strukturální a kulturní politiky, ze kterých získávají finanční prostředky také subjekty v ČR. V rámci strukturální politiky jsou objekty kulturního dědictví podporovány z Evropského fondu pro regionální rozvoj, v rámci kulturní politiky pak zejména přes program Culture. Existují i další finanční nástroje určené pro ochranu a rozvoj kulturního dědictví, zejména Fond světového dědictví UNESCO, z něhož je financována mezinárodní pomoc památkám zapsaným a zapisovaným na Seznam světového dědictví.

Současný stav mezinárodní spolupráce na poli péče o kulturní dědictví v sobě nese celou řadu kladných i záporných momentů a skrývá mnohé příležitosti a hrozby do budoucna, které jsou determinovány jak dosavadními aktivitami mezinárodních subjektů v této oblasti, tak současným celosvětovým vývojem ovlivněným globalizačními procesy, problémy ozbrojených konfliktů či zhoršujícího se stavu životního prostředí. UNESCO, EU i další instituce musí s těmito problémy počítat a přehodnotit své aktivity tak, aby bylo ohrožování a poškozování kulturních hodnot v co největší míře zabráněno a aby tyto aktivity vedly k jejich optimální ochraně a rozvoji.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- HÁJEK, T. *Zánik a vznik památkových péčí*. 1. vyd. Praha: Epocha, 2005. 200 s. ISBN 80-86328-71-6
- VOJTOVÁ, L. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*. 1. vyd. Brno: MU, 2006. 208 s. ISBN 80-210-4165-X
- ŠMAJS, J. *Ohrozená kultura*. 1. slovenské rozš. a upr. vyd. Banská Bystrica: PRO, 2006. 206 s. ISBN 80-89057-12-8
- ANDĚL, J. *Kulturní geografie*. 1. vyd. Ústí n. L.: Fak. Ped. UJEP, 1998. 146 s. ISBN 80-7044-193-3
- BALABÁNOVÁ, B. *Péče o kulturní hodnoty v ČR – problémy, východiska* (diplomová práce). Brno: ESF MU, 2007.
- BENEŠ M. *Být památkou UNESCO* [online]. České dědictví UNESCO. Dostupné na: <http://www.unesco-czech.cz/byt-pamatkou-unesco>
- KERLES, M. *Památky UNESCO: Česko vede* [online]. Lidové noviny. ISSN 1213-1385. Dostupné na: http://www.lidovky.cz/pamatky-unesco-cesko-vede-0y6-/ln_kultura.asp?c=A060318_144439_ln_kultura_znk
- KADLEC M. *Dotace na nemovité památky* [online]. IHNED. ISSN 1213-7693. Dostupné na: http://moderniobec.ihned.cz/c4-10029460-22369500-C00000_d-dotace-na-nemovite-pamatky
- MATOUŠKOVÁ K. *Integrovaný operační program pro období 2007-2013* (prezentace). MMR. Dostupné na: <http://www.spov.org/aktuality/integrovaný-operacni-program--ing-arch-matouskova.aspx>
- DOHNALOVÁ, L. *Stratifikace pojmu kultura* [online]. Česká hudební rada. Dostupné na: http://chr.nipax.cz/download/strat_pojmu_kultura.pdf
- World Heritage – Challenges for the Millenium*. UNESCO, 2007. Dostupné na: http://whc.unesco.org/documents/publi_millennium_en.pdf
- Památkové lokality, územní plánování a cestovní ruch*. Brno: Ústav územního rozvoje, 2002. Dostupné na: <http://www.uur.cz/images/publikace/metodickeprirucky/PDF/Památkové%20lokality.pdf>
- Monitorování územních celků zapsaných v Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO* [online]. Ústav územního rozvoje. Dostupné na: <http://www.uur.cz/default.asp?ID=1883>
- About UNESCO* [online]. UNESCO. Dostupné na: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=3328&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- The Intergovernmental bodies that govern UNESCO* [online]. UNESCO. Dostupné na: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=3973&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- The executive branch of the Organization* [online]. UNESCO. Dostupné na: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=3976&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- Normative action* [online]. UNESCO. Dostupné na: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=11471&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- The World Heritage Committee* [online]. UNESCO World Heritage Centre. Dostupné na: <http://whc.unesco.org/en/committee>

World Heritage Centre [online]. UNESCO World Heritage Centre. Dostupné na:
<http://whc.unesco.org/en/134/>

World Heritage List [online]. UNESCO World Heritage Centre. Dostupné na:
<http://whc.unesco.org/en/list>

Nomination Process [online]. UNESCO World Heritage Centre. Dostupné na:
<http://whc.unesco.org/en/nominationprocess/>

Funding [online]. UNESCO World Heritage Centre. Dostupné na:
<http://whc.unesco.org/en/funding/>

About ICOMOS [online]. ICOMOS. Dostupné na:
<http://www.international.icomos.org/about.htm>

What is ICCROM [online]. ICCROM. Dostupné na:
http://www.iccrom.org/eng/00about_en/00_00whats_en.shtml

About IUCN [online]. IUCN. Dostupné na:
<http://cms.iucn.org/about/index.cfm>

Charta industriálního dědictví [online]. Výzkumné centrum průmyslového dědictví ČVUT v Praze. Dostupné na:
<http://vcpd.cvut.cz/33-206-dokumenty-charta-industrialniho-dedictvi.aspx>

ICOM Mission [online]. ICOM. Dostupné na:
<http://icom.museum/mission.html>

Presentation / The OHWC's Mission [online]. OHWC. Dostupné na:
<http://www.ovpm.org/index.php?module=pagesetter&func=viewpub&tid=1&pid=6&mm=1024>

50 let Evropské kulturní úmluvy: Informace pro média [online]. Informační kancelář Rady Evropy. Dostupné na:
http://www.radaevropy.cz/eku_1.php

Evropská úmluva o krajině [online]. Agentura ochrany přírody a krajiny. Dostupné na
<http://www.ochranaprirody.cz/index.php?cmd=page&id=3262>

Kultura, mnohojazyčnost a audiovizualizace [online]. Vláda ČR. Dostupné na
<http://www.euroskop.cz/678/sekce/kultura-mnohojazycnost-a-audiovize/#obsah>

European Year of Intercultural Dialogue [online]. European Culture Portal. Dostupné na
http://ec.europa.eu/culture/portal/events/current/dialogue2008_en.htm

Architectural quality - a priority for the EU [online]. European Culture Portal. Dostupné na.
http://ec.europa.eu/culture/portal/activities/architecture/archi_qual_en.htm

Stálá mise ČR při UNESCO [online]. Ministerstvo zahraničních věcí. Dostupné na
<http://www.mzv.cz/wwwo/default.asp?idj=1&amb=118>

Program Culture / O programu [online]. Institut umění. Dostupné na
<http://www.institutumeni.cz/index.php?cmd=page&id=552>

Program Culture 2000 [online]. Národní památkový ústav. Dostupné na
http://www.npu.cz/html/culture2000heritage/program_culture2000.php

Bilaterální smluvní základna v oblasti kultury. Ministerstvo kultury ČR. Dostupné na
<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=1117>

Dotační průvodce [online]. Stukturní fondy. Dostupné na:
www.dotaceeu.cz

Mezinárodní dokumenty ICOMOS o ochraně kulturního dědictví. Český národní komitét ICOMOS, 2001.

Vyhláška č. 94/1958 Sb., o Úmluvě na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu.

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči.

Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví.

Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy.

Všeobecná deklarace lidských práv.

Všeobecná deklarace UNESCO o kulturní diverzitě.

Smlouva o Evropské unii

Informace a podklady Ing. arch. Lubora Herzána a městského úřadu v Třebíči.

SEZNAM TABULEK, BOXŮ A GRAFŮ

<i>Tabulka 1: Kategorie kultury podle UNESCO</i>	9
<i>BOX 1: Příklad vymezení kulturních statků</i>	10
<i>BOX 2: Příklad vymezení kulturních památek</i>	11
<i>BOX 3: Architektonické dědictví</i>	12
<i>BOX 4: Industriální dědictví</i>	12
<i>Graf 1: Počet členských států Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (1973-2006)</i>	18
<i>Graf 2: Počet zapsaných objektů do Seznamu světového dědictví (1978-2006)</i>	25
<i>BOX 4: Kultura v EU – článek 151 Maastrichtské smlouvy</i>	29
<i>Tabulka 2: Integrovaný operační program</i>	36
<i>Graf 3: Výdaje Fondu světového dědictví (1998-2005)</i>	40
<i>Tabulka 3: SWOT analýza stavu mezinárodní péče o kulturní dědictví</i>	47

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Geografické rozložení objektů zapsaných v Seznamu světového dědictví UNESCO a kartogram počtu zapsaných objektů podle zemí

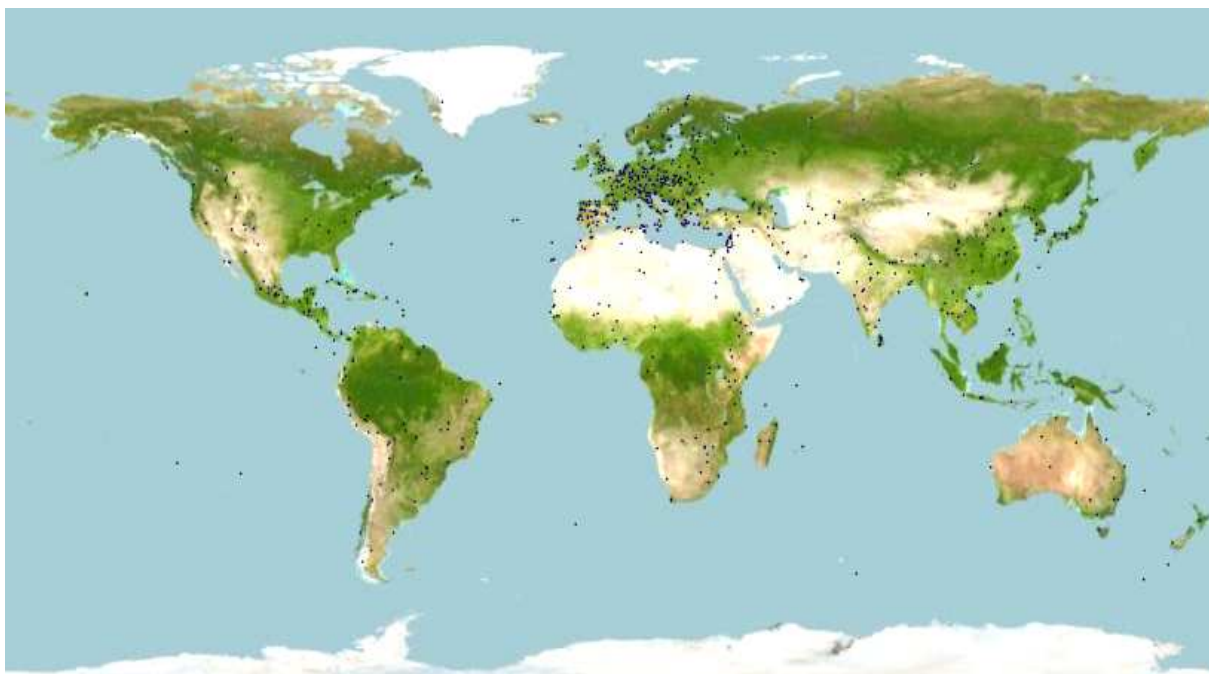
Příloha B – Památky ČR zapsané v Seznamu světového dědictví UNESCO (rozmístění a fotografie)

Příloha C – Umístění památek UNESCO v Třebíči

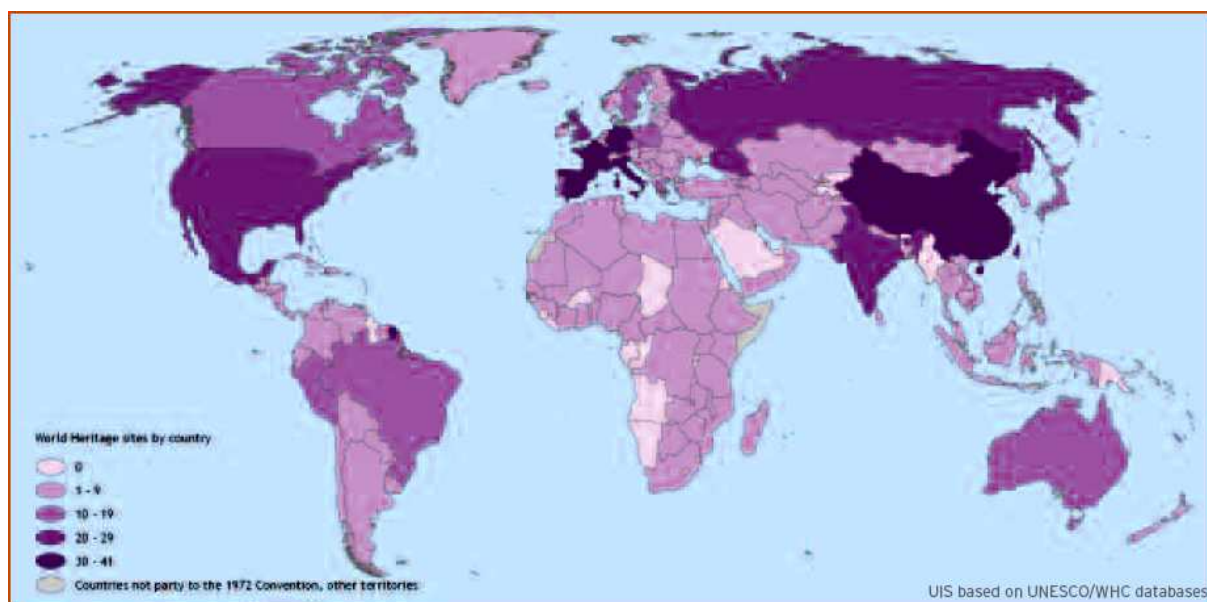
Příloha D – Seznam světového dědictví v nebezpečí (graf a mapa)

Příloha E – Faktory ohrožení objektů ze Seznamu světového dědictví

Příloha A – Geografické rozložení objektů zapsaných v Seznamu světového dědictví UNESCO a kartogram počtu zapsaných objektů podle zemí

Zdroj: World Heritage Centre: Map of World Heritage Properties.

Zdroj: UNESCO: World Heritage – Challenges for the Millenium, 2007.

Příloha B – Památky ČR zapsané v Seznamu světového dědictví UNESCO (rozmístění a fotografie)

Zdroj: České dědictví UNESCO

Historické jádro Prahy

Historické jádro Českého Krumlova

Historické jádro Telče

Zelená Hora, Žďár n. Sázavou

Chrám sv. Barbory, Kutná Hora

Lednicko-Valtický areál

Holašovice

Kroměřížský zámek a zahrady

Státní zámek Litomyšl

Sloup Nejsvětější trojice, Olomouc

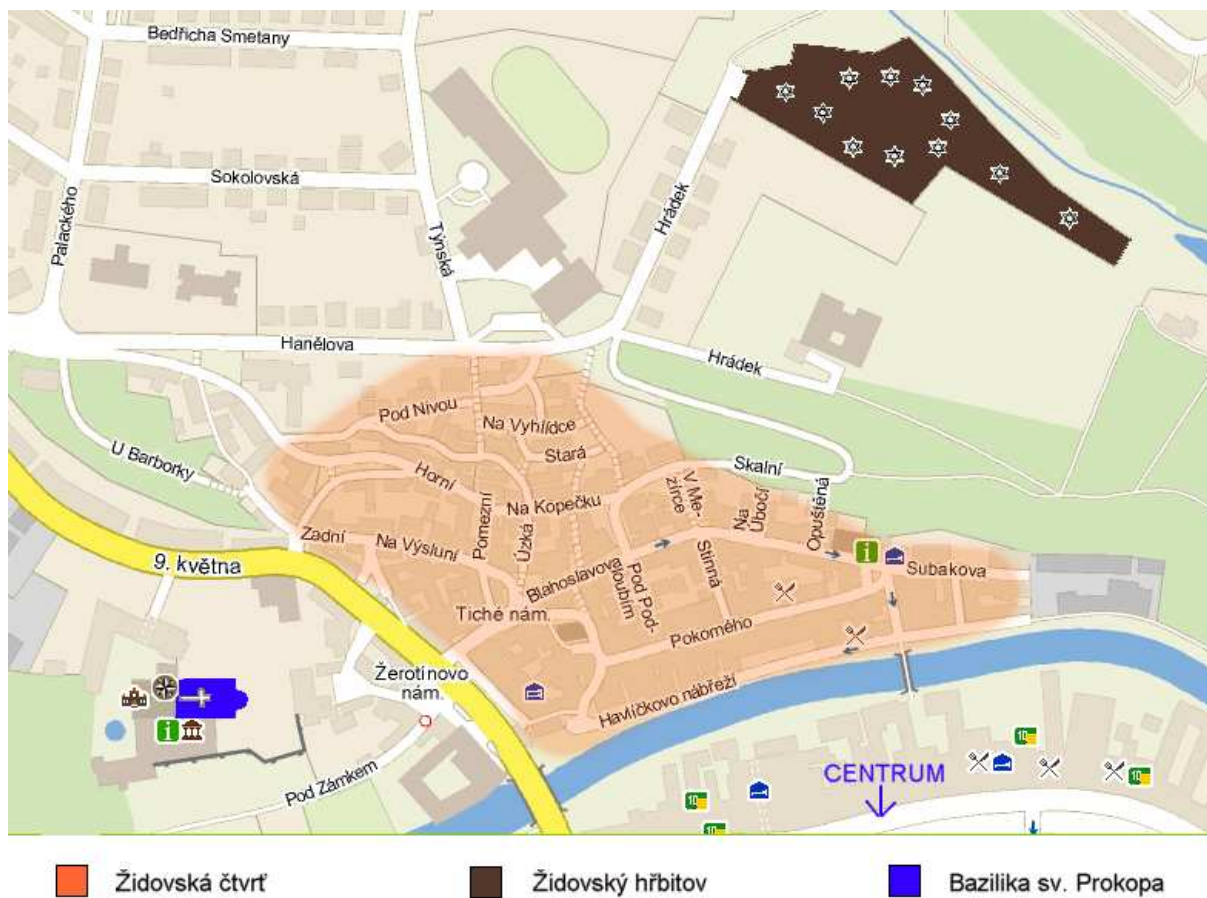
Vila Tugendhat, Brno

Židovská čtvrť, Třebíč

Příloha C – Umístění památek UNESCO v Třebíči

Zdroj: Mapy.cz + autor

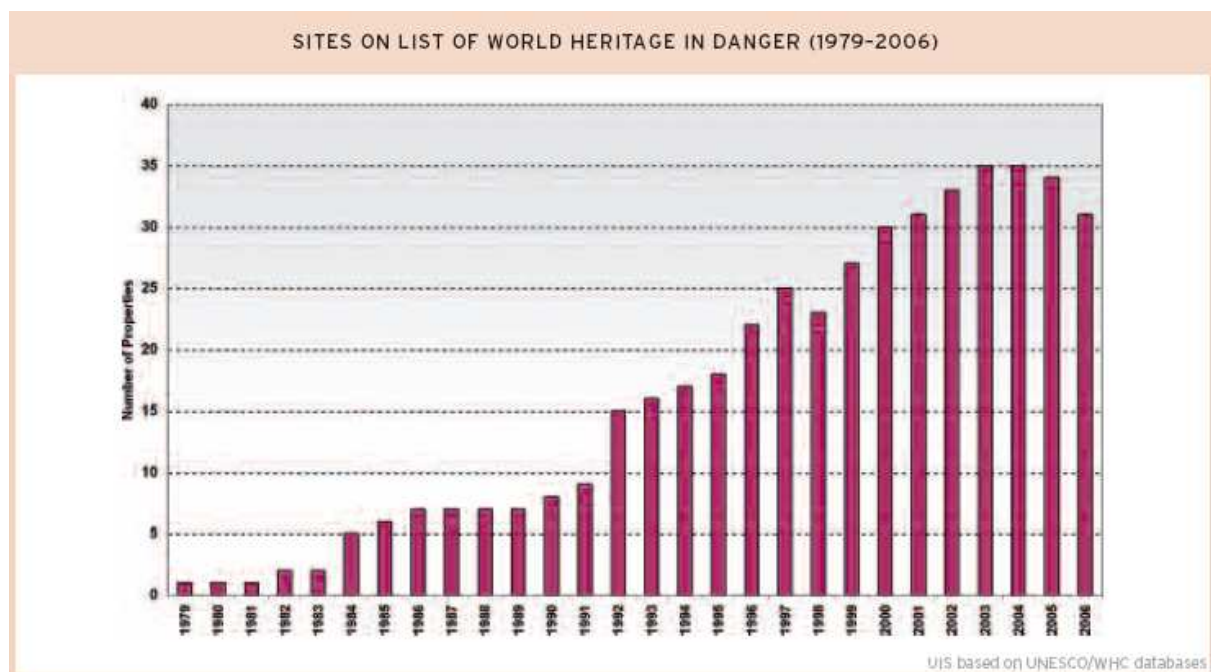

Bazilika sv. Prokopa

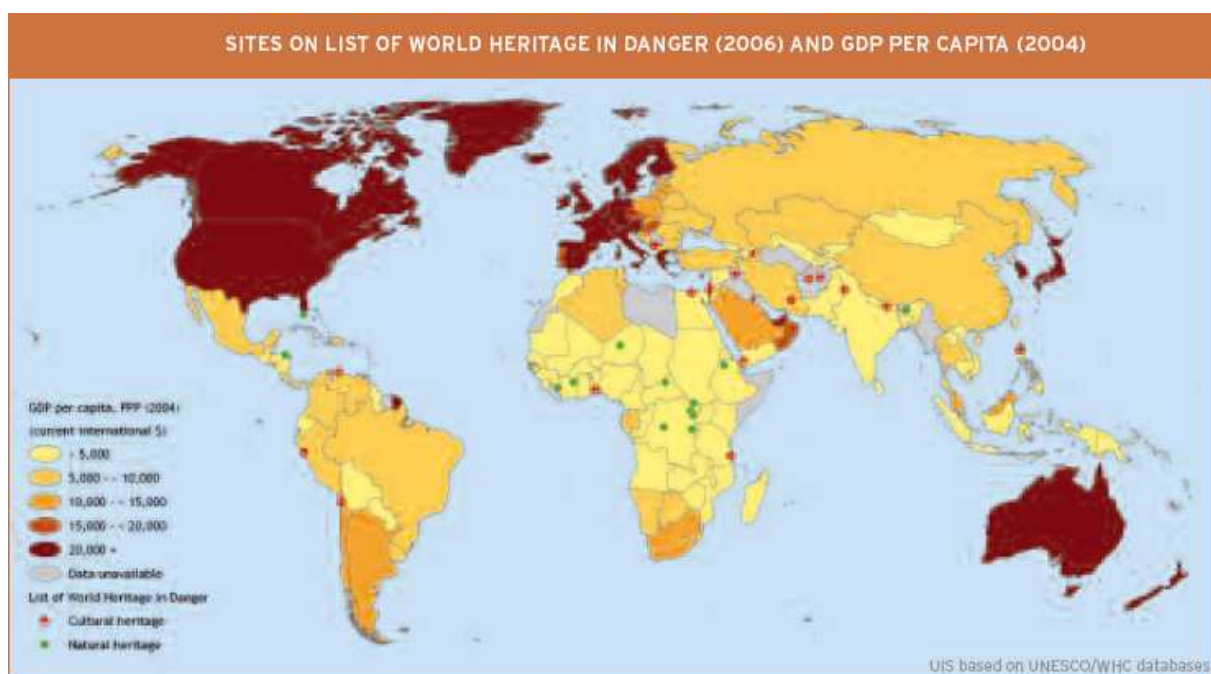

Židovská čtvrť – Zadní synagoga

Příloha D – Seznam světového dědictví v nebezpečí (graf a mapa)

Zdroj: UNESCO: Challenges For The Millenium. UNESCO, 2007.

Zdroj: UNESCO: Challenges For The Millenium. UNESCO, 2007.

Příloha E – Faktory ohrožení objektů ze Seznamu světového dědictví

Nejčastější formy ohrožení objektů ze Seznamu světového dědictví (1986-2004)

	ZÁPLAVY	ZEMĚTŘESENÍ	OZBROJENÝ KONFLIKT		PYTLÁCTVÍ		TĚŽBA		EKONOMICKÝ ROZVOJ		CESTOVNÍ RUCH	
			Počet ohrožených objektů	Počet ohrožených objektů v regionu	Počet ohrožených objektů	Procentuální zastoupení ohrožených objektů v regionu	Počet ohrožených objektů	Procentuální zastoupení ohrožených objektů v regionu	Počet ohrožených objektů	Procentuální zastoupení ohrožených objektů v regionu	Počet ohrožených objektů	Procentuální zastoupení ohrožených objektů v regionu
Region	Počet ohrožených objektů	Počet ohrožených objektů										
Afrika	0	0	11	24	14	31	8	18	16	36	6	13
Arabské státy	3	1	4	10	1	3	2	5	21	54	10	26
Asie / Pacifik	5	1	4	5	6	7	9	10	40	47	25	29
Evropa / S Amerika	2	6	5	4	3	2	18	14	74	58	18	14
J Amerika / Karibik	1	4	2	4	5	10	6	11	24	46	11	21

Pozn: data pocházejí z monitorovacích zpráv jednotlivých objektů.

Zdroj dat: UNESCO: Challenges For The Millennium, UNESCO, 2007.